

Ўзбекистон Республикаси Президентининг
ҚАРОРИ

ҲАЗРАТИ ИМОМ (ҲАСТИМОМ) ЖАМОАТЧИЛИК ЖАМҒАРМАСИНИ ҚўЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ Тўғрисида

Мамлакатимиз пойтахти Тошкент шаҳрида жойлашган, халқимиз маънавий меросининг узвий бир қисми бўлган Ҳазрати Имом (Ҳастимом) меъморий мажмуаси юртимиз ва мусулмон оламида катта обрў-этибор қозонган табаррук маскан ҳисобланади. Мажмуа таркибидаги Қафтол Шоший мақбараси, Бароқхон ва Мўйи муборак мадрасалари, Тилла шайх ва Намозгоҳ масжидлари каби тарихий обидалар халқимиз томонидан асрлар давомида асраб-авайлаб келинмоқда.

Бу қутлуғ даргоҳ диёримизда муқаддас Ислом дини ва фалсафасини, унинг инсонпарварлик ғояларини кенг ёйишда йирик илмий-маърифий марказ бўлиб хизмат қилаётганини, айниқса, Ўзбекистон Мусулмонлари идорасининг кутубхонасида сақланаётган Куръони каримнинг энг қадимий ва мўтабар нусхаларидан бири бўлган машҳур Усмон Куръони, шунингдек, минг-минглаб ноёб қўлёзмалар жаҳон жамоатчилигининг этиборини ўзига тортиб келаётганини таъкидлаш лозим.

Ҳазрати Имом мажмуасининг тарихимиз, маънавий ҳаётимиздаги ўрни ва аҳамиятини инобатга олиб ҳамда унинг асл тарихий қиёфасини тиклаш, бу ерда кенг қўламли қурилиш-таъмирлаш ва ободонлаштириш ишларини амалга ошириш, мажмуанинг инфратузилмасини ҳартомонлама ривожлантириш мақсадида:

1. Ўзбекистон Мусулмонлари идораси, Маданият ва спорт ишлари вазирлиги, Фанлар академияси, Республика Маънавият-тарғибот маркази ҳамда бу савобли ишга ҳисса қўшиш ва унда иштирок этиш истагини билдирган жисмоний ва юридик шахсларнинг ташаббуси билан Тошкент шаҳар ҳокимлиги қошида Ҳазрати Имом (Ҳастимом) жамоатчилик жамғармаси таъсис этилгани маълумот учун қабул қилинсин ва кенг жамоатчиликнинг мазкур жамғармани қўллаб-қувватлаш тўғрисидаги таклифлари маъқуллансин.

Жамғарманинг мамлакатимиздаги ташкилот-

лар, идоралар, корхоналар, тижорат банклари ва бошқа муассасалардан иборат ҳомийлар гуруҳи иловага мувофиқ этиборга олинсин.

2. Жамғарма Ҳазрати Имом мажмуасида қурилиш-таъмирлаш, қайта тиклаш ва ободонлаштириш ишлари олиб бориладиган даврда буюртмачи сифатида фаолият юритиши, унинг асосий вазифаси мажмуа ҳудудида амалга ошириладиган қурилиш-таъмирлаш, қайта тиклаш ва ободонлаштириш ишларига кўмаклашиш учун зарур маблағларни тўплаш ва уларнинг мақсадли равишда сарфланишини таъминлашдан иборат экани белгилаб қўйилсин.

3. Жамғарма нотижорат ташкилот бўлиб, унга нотижорат ташкилотлар учун қонунчиликда кўзда тутилган солиқ имтиёзлари татбиқ этилади.

4. Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги 15 кун муддатда Ҳазрати Имом жамоатчилик жамғармасининг Низомини ўрнатилган тартибда рўйхатга олсин.

5. Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги Вазирлар Маҳкамасининг заҳира жамғармасидан Ҳазрати Имом жамоатчилик жамғармасининг фаолиятини қўллаб-қувватлаш учун 500 миллион сўм миқдоридида маблағ ажратсин.

6. Ўзбекистон Миллий телерадиокомпанияси, Ўзбекистон Миллий ахборот агентлиги ва бошқа оммавий ахборот воситаларига Ҳазрати Имом мажмуасида амалга ошириладиган қурилиш-таъмирлаш, қайта тиклаш, ободонлаштириш, унинг инфратузилмасини ривожлантириш билан боғлиқ ишларни мунтазам ёритиб бориш тавсия этилсин.

7. Мазкур қарорнинг бажарилишини назорат қилиш Ўзбекистон Республикасининг Бош вазири Ш. Мирзиёев зиммасига юклансин.

Ўзбекистон Республикаси Президенти
И. КАРИМОВ

Тошкент шаҳри, 2007 йил 20 феврал.

ИНСОНИЙЛИК ЎЛЧОВИ

Инсон масъулдир. Унинг масъулияти мақом ва мартабасига кўра ортиб боради. Масъулиятини нечоғлик адо этганига қараб унга охиратда даража, дунёда баҳо берилади.

Эр ота, аёл она бўлгач, фарзанд тарбиясига масъул бўлади. Ота бўлишни истаган эр, она бўлишни орзу қилган аёл оталик ва оналик масъулиятини анча олдин — оила қурмасдан ҳис қилишлари; ўзларининг бўлажак фарзандларига муносиб она ва ота танлашлари керак. Бу билан бўлажак фарзандларининг камолига биринчи мустаҳкам асосни қўйган бўлишади. Солиҳ ота-она солиҳ фарзандлар туғилишига сабаб бўлади (*Марям, 28*). Тарбияга масъул киши аввало ўзи тарбияланган бўлиши керак. Шунинг учун халқимиз: “Ота-она фарзандга андоза”, дейди.

Динимизда бола тарбияси дейилганида, болани ҳаёти давомида, барча жой ва ҳолатда яхшиликка бошловчи ва ёмонликдан қайтарувчи мустаҳкам эътиқодли, комил инсон қилиб ўстириш тушунилади. Бунинг учун, — деб ёзадилар Имом Фахриддин Розий, — инсон Ҳақни таниши ва яхшиликларни, уларга амал қилиш учун, ўрганиши керак. Акс ҳолда, у разилликлардан халос бўлолмайди.

Бир киши Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳузурларига келиб: “Эй Расулulloҳ, бу боламнинг менда қандай ҳаққи бор?” деб сўради. Сарвари олам унга бундай жавоб қилдилар: “Унга яхши исм қўй, яхши тарбия бер ва уни яхши ўринга жойлаштир” (*Тусий*). Яна Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) бундай марҳамат қилганлар: “Тарозуда яхши хулқдан оғир келадиган нарса йўқ” (*Имом Аҳмад*).

Фарзандларимиз дунёда кўзимиз нури, охиратда қувончимиз бўлиши учун уларни яхши хулқли қилиб вояга етказайлик. Унутманг, хулқ инсоннинг инсонийлик ўлчовидир.

«HIDOYAT»

Ойлик диний-маърифий,
илмий-адабий нашр

Муассис

Ўзбекистон мусулмонлари идораси

Бош муҳаррир

Нуруллоҳ МУҲАММАД РАУФХОН

Таҳрир ҳайъати

Усмонхон АЛИМОВ
Абдулазиз МАНСУР
Абдураззоқ ЮНУС
Ортиқбек ЮСУПОВ
Нуриддин ҲОШИМОВ
Анвар ТУРСУН
Неъматилла ИБРОҲИМОВ
Аҳад ҲАСАНОВ
Зоҳиджон ИСЛОМОВ
Зоҳидилло МУНАВВАРОВ
Баҳодир КАРИМОВ
Муҳаммад Шариф ЖУМАН
Юсуфжон ИСҲОҚ
Эркин МАЛИК
Исомиддин ОЛИМ ШАЙХ
Абдул Жалил ХУЖАМ
(Бош муҳаррир ўринбосари)
Аҳмад Муҳаммад ТУРСУН
Муҳаммад Собит САЛОҲИДДИН

Муқова

«Voris Design» маркази билан
ҳамкорликда тайёрланди.

Бадий муҳаррир

Хайруллоҳ ҚУДРАТУЛЛОҲ ўғли

Матнни

Райҳона ХОЛБЕК қизи
терди

Тарғибот-ташвиқот марказлари:

Андижон вилояти — 8.374. 224-34-04
Раҳбари Ўқтам ҳожи Умрзоқ
Фарғона вилояти — 8.373.222-12-38
Раҳбари Салоҳиддин Нуриддин
Сурхондарё вилояти — 8.376. 226-05-08
Раҳбари Низомиддин Чори

Манзилимиз:

700021 Тошкент шаҳри
Шайхонтоҳур тумани Навоий кўчаси 46-уй;
Тел: 149-18-26, тел.факс: 144-36-53.
Интернет сайтимиз: www.hidoyat.uz
Интернет почтаимиз: hidoyat_jurnali@mail.uz
Ўзбекистон Республикаси Матбуот ва ахборот агентлигида рўйхатга олинган. Гувоҳнома рақами 0177.

Босишга 2007 йил 5 мартда рухсат берилди. Босмахонага 2007 йил 6 мартда топширилди. Қоғоз бичими 60x84^{1/8}. Алади 23000 нусха. 36-сон буюртма. «KOH NUR» МЧЖда босилди.

Кўлёмалар қайтарилмайди. Мақолалар хат орқали юборилганида исмлар тўлиқ ёзилиши, манзил аниқ кўрсатилиши шарт.

МУНДАРИЖА

Дастурилама	
Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори. Ҳазрати Имом (Ҳасгимом) жамоатчилик жамғармасини қўллаб-қувватлаш тўғрисида1	
Таянч нуқта	
Инсонийлик ўлчови2	
Тошкент Ислам маданияти пойтахти	
Ўзбек халқининг Ислам маданияти ривожига қўшган беқиёс ҳиссасининг юксак эътирофи4	
Амри маъруф	
Минҳожиддин МИРЗО	
Қандай қилсак эҳсонларимиз хайрли бўлади?9	
Тошкент Ислам маданияти пойтахти	
Шаҳримиз дунё эътирофида10	
Уламолар кенгаши йиғилиши11	
Илмий-амалий анжуман11	
Ҳадис шарҳи	
Ризоуддин ибн ФАХРИДДИН	
Шайтон томирларда15	
Олисларга саёҳат	
Аҳмад ТУРСУН	
Босна-Ҳерсек федерацияси16	
Хотира	
Умарали НОРМАТОВ	
Васият18	
Ижтимоий ҳимоя йили	
Асад АСИЛ	
Қишлоқ аҳли ҳиммати билан20	
Мерос	
Масъудхон ИСМОИЛОВ	
Киши кўнглини жам этса21	
Рангин туйғулар	
Сурайё ЗОҲИР	
Юрагимиз нечта ўзи?23	
Шеърят	
Машъал ХУШВАҚТ	
“Аллоҳ” деганларнинг чопгин изидан24	
Маҳмуд АЛИМОВ	
Топдим25	
Усмон ДАВЛАТ	
Мадина25	
Адабиёт	
Кимсан МАШРАБ ТУРОН ўғли	
Надомат28	
Рангин туйғулар	
МАЛОҲАТ	
Атиргул ва печакгул29	
Тарих	
Нормурод АВАЗОВ	
Хонликлар даврида солиқ тизими30	
Мактублар	
Ҳошимжон РУСТАМОВ	
Ҳар қадамда имтиҳон31	
Малоҳат АНВАР қизи	
“Шпион”ми ё келин?31	
Болалар саҳифаси	
Навоий билан чўпон32	

Муқованинг 1-саҳифасида Тошкентдаги Кўкалдош мадрасаси ва Ҳожа Аҳрор Валий жомеъ масжиди. Дурбек Абдулазиз ўғли суратга олган.

Фикҳ

САВДО

Умумий
қоидалар

8

Савдо қилиш чоғи молга тўланадиган пулни бўлиб-бўлиб беришга ё ҳар ҳафтада маълум қисмини тўлашга келишилса, савдо бўлмайди. Агар бу келишув савдодан сўнг бўлса, савдо дуруст ва сотувчи пулнинг ҳаммасини бирийўла олишга ҳақли бўлади.

Хабарлар

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

Тантовий розилик билдирди

Қоҳирадаги Ал-Азҳар университетининг раҳбари Муҳаммад Сайид Тантовий папа Бенедикт XVI билан Рим шаҳрида учрашишга розилик билдирди.

15

Санъат

Қодирхон АБДУРАЗЗОҚОВ

ТОШКЕНТ
ХАЛҚПОЛЛАРИ

22

Муҳаммад Зариф Тошкентнинг собиқ Тинчоб маҳалласида улғайган билимдон ва шоиртабиат хаттот эди. Ёшлигида Қашқарга бориб, Тажаллий Деҳлавийдан араб ва форс тилини пухта ўрганган.

Дарсхона

Акмал АВАЗ

ТИБ ҲУКМЛАРИ

Аллоҳ таоло айтади: “Осмонлар ва Ер ҳамда улардаги бор нарса Аллоҳнинг мулкидир” (Моида, 120). Шундан келиб чиқиб, бемор ҳам, шифокор ҳам бировнинг мулки бўган нарсани унинг изнисиз ўзларича тасаруф эта олмайдилар.

26

ЎЗБЕК ХАЛҚИНИНГ ИСЛОМ МАДАНИЯТИ РИВОЖИГА ҚЎШГАН БЕҚИЁС ҲИССАСИНИНГ ЮКСАК ЭЪТИРОФИ

Президент Ислом Каримовнинг
«Туркистон-пресс» нодавлат ахборот агентлиги
мухбирига берган интервьюси

Савол. Мухтарам Ислом Абдуғаниевич, Таълим, фан ва маданият масалалари бўйича ислом ташкилотлари — АЙСЕЕСКО (ISESCO) томонидан 2007 йилда Тошкент шаҳрининг «Ислом маданияти пойтахти» деб эълон қилиниши юртимизда катта қувонч билан кутиб олинди.

Барчамиз яхши тушунамизки, Тошкент шаҳрининг бундай номга сазовор бўлиши оламушу мулловоқа бўлиб, ислом оламидаги нуфузли ташкилотнинг бу қарорга келиши бежиз эмас ва унинг ўзига хос сабаб ва асослари бор, албатта. Мана шу ҳақда ўз фикр-мулоҳазаларингизни гапириб берсангиз.

Жавоб. Ҳақиқатан ҳам, Таълим, фан ва маданият масалалари бўйича ислом ташкилотлари бўлмиш АЙСЕЕСКО томонидан Тошкент шаҳрига 2007 йилда «Ислом маданияти пойтахти» деган ном берилиши мамлакатимиз ҳаётидаги улкан маданий-маънавий воқеадир.

Барчамиз учун азиз ва муқаддас бўлган азим пойтахтимизнинг ана шундай юксак обрў-эътиборга эришгани нафақат халқимизга, айни вақтда яқин ва узоқдаги дўстларимизга ҳам гурур ва ифтихор бағишлайди, деб ишонч билан айтишга асосларимиз бор.

Таълим, фан ва маданият масалалари бўйича ислом ташкилотлари — АЙСЕЕСКО ҳақида қисқача тўхталадиган бўлсак, аввало шуни айтиш керакки, у Ислом конференцияси ташкилотининг таркибий тузилмаси ҳисобланиб, 1979 йили мазкур ташкилот-

нинг Марокаш давлатининг Фес шаҳрида бўлиб ўтган конференциясида унга асос солинган. Ислом конференцияси ташкилотлари деганда эса, мусулмон оламини бирлаштирадиган ва ўз таркибида 57 та мамлакатни жам этган, халқаро миқёсдаги муҳим ва долзарб масалаларни ҳал қилишда таъсири ва аҳамияти тобора ортиб бораётган нуфузли ташкилотни тушунамиз.

Бир сўз билан айтганда, АЙСЕЕСКО фаолиятининг асосий йўналишини фан, таълим, маданият ва санъат соҳаларини изчил ривожлантириш, ана шу негизда аъзо давлатлар ўртасида ўзаро мулоқот ва ҳамкорлик алоқаларини кучайтириш каби муҳим вазифалар ташкил этади.

Шу ўринда мен авваламбор Тошкент шаҳрини 2007 йилда «Ислом маданияти пойтахти» деб эълон қилиш ҳақида қарор қабул қилган ана шу ташкилотнинг кўпни кўрган, ислом оламида катта мавқе ва ҳурматга эга бўлган раҳбарлари ва фаолларига мамлакат Президенти, қолаверса, шу юрт фуқароси, мусулмон фарзанди сифатида халқимиз номидан чуқур миннатдорлик билдиришни ўзим учун ҳам қарз, ҳам фарз деб биламан.

Бу қувончли воқеа муносабати билан кўплаб давлатлар ва халқаро ташкилотларнинг раҳбарлари, таниқли сиёсат ва жамоат арбоблари, хорижий мамлакатларнинг элчилари, таниқли олиму уламолардан Ўзбекистон раҳбарияти номига қизгин қутловлар келмоқда. Бу табрикнома-

лар орасида Ислом конференцияси ташкилотининг Бош котиби Акмалиддин Эҳсон ўғли, Бутунжаҳон ислом лигаси Бош котиби, доктор Абдулла ибн Абдулмуҳсин ат-Туркий, АЙСЕКСО Бош директори, доктор Абдулазиз Усмон ат-Тувайжирий, Ислом тараққиёт банки Президенти, доктор Аҳмад Муҳаммад Али, Эрон Ислом Республикасининг собиқ Президенти, Маданиятлар ва цивилизация-лараро мулоқот халқаро институти директори Саййид Муҳаммад Ҳотамиий, Мисрдаги «Ал-Азҳар» диний марказининг шайхи ва бош имоми, доктор Муҳаммад Саййид Тантовий, Исломобод халқаро ислом университети ректори, доктор Манзур Аҳмад ва бошқа ўнлаб атоқли шахсларнинг юртимиз ва халқимиз шаънига билдирган самимий сўзларини алоҳида таъкидлаш жоиз.

Шунингдек, Ҳиндистон, Туркия, Индонезия, Кувайт каби бир қанча мамлакатларнинг кўзга кўринган давлат ва жамоат намояндалари, оммавий ахборот воситалари томонидан ҳам шу муносабат билан ижобий фикрлар билдирилгани эътиборга молик.

Шуни айтиш керакки, биз бу инсонларнинг кўпчилигини яқиндан биламиз ва уларни юксак қадрлаймиз. Уларнинг айримлари билан эса ғойибона танишмиз. Матбуотимизда чоп этилган ана шу қутлов ва фикр-мулоҳазалар билан танишар эканмиз, уларда бизнинг қадимий ва бой тарихимиз, миллий қадриятларимизга нечоғлиқ чуқур ҳурмат ва эҳтиром туйғуси ифода этилганига ишонч ҳосил қилиш мумкин. Гарчи бу номалар Ўзбекистон раҳбари сифатида менинг номимга юборилган бўлса-да, уларда битилган табрик ва тилаклар юртимиздаги барча мўмин-мусулмонларга, бутун халқимизга қаратилганини, табиийки, ҳаммамиз яхши тушунамиз.

Фурсатдан фойдаланиб, бир фикрга урғу беришни истардим: агарки тарихимизга назар ташлайдиган бўлсак, хоки поклари Ўзбекистон тупроғида ётган улуг аждодларимиз, не-не мутафаккир зотлар асрлар мобайнида дунёвий ва диний илмлар соҳасида қандай буюк кашфиётлар яратгани, бунинг учун қанча заҳмат ва машаққатлар чекканини кўрамиз. Бугун биз гувоҳ бўлиб турган юксак эътироф аввало ана шундай аждодларимизнинг табаррук номлари ва қолдирган меросига, ўзбек халқининг ислом маданияти ривожига қўшган беқиёс ҳиссасига берилган муносиб баҳо десак, айна ҳақиқатни айтган бўламиз.

Шахсан менга бундай холис ва ҳаққоний баҳодан аввало юртимиз заминида яшаб ўтган мутафаккир боболаримиз, улуг алломалар ва азиз зотларнинг муборак руҳлари шод бўлаётгандек туюлади ва ўйлайманки, бу фикрга барча юрдошларимиз ҳам қўшилади.

Энди бевосита Тошкентга «Ислом маданияти пойтахти» деб ном беришга асос бўлган омиллар ҳақида тўхталадиган бўлсак, уларнинг тарихий, маданий ва маънавий жиҳатлари хусусида кўп гапириш мумкин. Лекин мен, шу фурсатдан фойдаланиб, фақатгина иккита муҳим йўналишга эътиборингизни жалб қилмоқчиман.

Биринчидан, «Ислом маданияти пойтахти» деган тушунча ўзида қандай маъно-мазмунни ифода этади? Иккинчидан, бундай юксак эътирофга сазовор бўлиш учун қандай мезон ва тамойиллар асосий сабаб бўлиши мумкин?

Ҳеч шубҳасиз, бу масалада номзод мамлакатнинг умумий тарихи, хусусан, ислом дини билан боғлиқ тарихи катта рол ўйнайди. Шунингдек, мазкур халқ ҳаётидаги мусулмон динига хос қоида ва арконлар, қадимий анъана ва қадриятлар, ушбу юртнинг асрлар давомида ислом цивилизацияси ва маданиятига қўшган ҳиссаси, бу ерда қандай юксак тафаккур соҳиблари, буюк уламолар яшаб ўтгани ва улар қолдирган илмий-маънавий мерос инobatга олиниши муқаррар. Шу билан бирга, номзод мамлакат томонидан бугунги кунда ана шу ноёб ва мўтабар мероснинг қай тарзда сақлаб, асраб-авайлаб келинаётгани, уни ҳартомонлама ўрганиш, кенг омма, айниқса, ёшлар онгига синдириш, жаҳон жамоатчилигига тарғиб ва тараннум этиш юзасидан қилинаётган ишларга алоҳида баҳо берилиши табиий.

Барчамизга маълумки, юртимизда ана шундай мерос собиқ шўро даврида ҳам мавжуд эди. Жумладан, бебаҳо тарихий қўлёзмалар махсус фондларда сақлаб келинар ва улардан фақат тор доирадаги мутахассислар илмий мақсаддагина фойдалана оларди. Бу меросни синфий ва мафкуравий нуқтаи назардан эмас, асл инсоний моҳиятига мос равишда чуқур ўрганиш, маънавий ҳаётимизнинг узвий бир қисми сифатида талқин ва тарғиб қилишга эса мутлақо йўл қўйилмасди. Бунга журъат қилган одамларнинг қандай тазйиқ ва хавф-хатарларга учраши муқаррарлигини яқин ўтмишимиз билан таниш бўлган ҳар қайси одам яхши билади.

Бугунги кунда биз ворис бўлган ана шу моддий ва маънавий меросни замон талаблари асосида кенг ва атрофлича ўрганиш ва тадқиқ этиш, ундан халқимизни баҳраманд қилиш масаласига Ўзбекистон раҳбарияти ва жамоатчилиги алоҳида аҳамият бериб келаётганини таъкидлаш лозим.

Шу мақсадда диний-маърифий қадриятларимизни ўрганиш, асраш ва ҳимоя қилиш, шу асосда ёш авлодимиз қалби ва онгига эзгу гоёларни сингдириш бўйича олиб бораётган амалий ишларимиз жамоатчиликка яхши маълум.

Биз мустақилликнинг илк йилларидан бошлаб Самарқанд, Бухоро, Хива, Шаҳрисабз ва бошқа қадимий шаҳарларимиздаги Шарқ меъморлик санъатининг дурдоналари бўлмиш тарихий обидаларни сақлаш, уларни қайта тиклаш ва таъмирлаш ишларига катта эътибор қаратмоқдамиз. Баъзи бир йирик обидалар бўйича бундан 15-20 йил олдин бошлаган ишларимиз ҳозиргача давом этмоқда.

Таъкидлаш керакки, тарихий ёдгорликларни қайта тиклаш — бу фақат тегишли маблағ ва куч-имконият топишдангина иборат эмас, балки биринчи галда, жиддий илмий ёндашувни, нозик дид ва маҳоратни, чуқур билим, тажриба ва юксак салоҳиятни, керак бўлса, маънавий покликни талаб қиладиган мурраккаб соҳадир.

Мисол учун, қадимий қўлёзмаларни тўғри ўқиш ва талқин қилиш учун олим ва мутахассисларимиз қанчалик билим, истеъдод ва зеҳн, масъулиятга эга бўлиши зарурлиги ҳақида ортиқча гапиришнинг ҳожати йўқ, деб ўйлайман. Кези келганда айтиш лозимки, айнан муқаддас китоблар, диний қўлёзмаларнинг маъносини нотўғри талқин қилиш оқибатида бугунги кунда дунёда турли хил низо ва қарама-қаршилиқлар юзага келаётгани ҳам ҳеч кимга сир эмас.

Ёки айтайлик, кўҳна мадраса ва масжидлар пештоқига араб ёзувида битилган сўзларни ҳар қандай одам ҳам ўқий олмайди. Нега деганда, исломий хаттотлик санъатининг ўзи бир олам бўлиб, унинг қанча-қанча ўзига хос сирлари бор.

Бугунги кунда бизнинг тарихий мерос маса-

ласига катта масъулият билан қараб, олиб бораётган ишларимизнинг амалий таслигини кўп-кўп мисолларда кўриш мумкин. Масалан, Самарқанд шаҳридаги XI — XV асрлар ёдгорлиги бўлмиш, қадим замонлардан буён бутун мусулмон дунёсининг эътиборини ўзига тортиб келаётган Шоҳи Зинда мажмуасида уч йил аввал бошлаган кенг кўламли ишларимиз бугун ҳам давом этмоқда.

Энг муҳими, мамлакатимизнинг барча ҳудуд ва минтақаларида шу эзгу мақсад йўлида ибратли ишлар қилинмоқда. Бу ҳақда сўз юритганда, Самарқанддаги Имом Бухорий ва Имом Мотурудий зиёратгоҳлари, Бухородаги Абдулхолиқ Гиждувоний ва Баҳоуддин Нақшбанд, Минораи Калон ва Масжиди Калон мажмуалари, Фарғонадаги Аҳмад Фарғоний ва Бурҳонуддин Марғинович ёдгорликлари, Сурхондарёдаги Ҳақим Термизий ва Имом Термизий, Хивадаги Ичан қалъа, Шаҳрисабздаги Доруттиловат, Қарши шаҳридаги Одина ва Кўкгумбаз обидалари, Кармана шаҳридаги Қосим шайх мақбараси сингари ўнлаб қадамжоларни обод этиш бўйича бажарилган бунёдкорлик ишларини эслаш ўринли, деб ўйлайман.

Шу борада бугун Тошкент шаҳрида жойлашган, Қуръони каримнинг энг қадимий ва мўътабар нусхаларидан бири бўлган машҳур Усмон Қуръони сақланаётган Ҳазрати Имом мажмуасида кенг кўламли қайта тиклаш, қурилиш ва таъмирлаш ишларини амалга ошириш фурсати келганини мамнуният билан қайд этмоқчиман.

Эътиборли жиҳати шундаки, бундай савобли ишларда қандайдир иккинчи даражали нарсанинг ўзи йўқ. Чунки, такрор айтаман, бу — халқимизнинг тарихий хотираси, миллий ўзлиги ва маънавиятининг юксалиши билан узвий боғлиқ масаладир. Шунинг учун ҳам бу жараёнда обидаларни нафақат қайта тиклаш ва таъмирлаш, айни вақтда уларнинг ён-атрофидаги ўзига хос табиий муҳитни асл ҳолида сақлаб қолиш каби масалаларни ҳам биз эътибордан четда қолдирмаслигимиз керак.

Шу ўринда бир мисол келтирмоқчиман. Биз 1997 йили Имом Бухорий мажмуасини янгитдан

барпо этиш пайтида бу ердаги олти-етти аср умр кўрган чинорлар ва қадимий ҳовузни сақлаб қолиш учун барча зарур чораларни кўрдик. Ҳатто чинорлар қандайдир касалликка чалинганида, даволаш учун Тошкентдаги Ботаника илмий-тадқиқот институтидан тегишли мутахассислар юборилган эди. Бундай фикрни Шаҳрисабздаги Дорус саодат ёдгорлик мажмуасида қад ростлаб турган кўҳна чинорлар мисолида ҳам айтиш мумкин.

Албатта, биз она заминимиз бағридаги ҳар бир моддий ва маънавий мерос намунасини кўз қорачиғидек асраб-авайлаш, қайта тиклаш ва таъмирлаш бўйича қилаётган бу ишларимизни кимгадир намоиш қилиш, кўз-кўз этиш учун эмас, аксинча, келажагимизни ўйлаб, онгимиз ва қалбимиз даъвати билан амалга ошироқдамиз. Токи эртага бизнинг ўрнимизга келадиган, биз бошлаган олижаноб ишларни муносиб давом эттиришга қодир бўлган ёшларимиз ана шу бебаҳо маънавий бойликдан бахраманд бўлсин, шу асосда ўзининг кимлиги, қандай буюк зотларнинг авлоди эканини англаб етсин.

Олдимизга қўйган бундай эзгу мақсадларга эришишда, миллий қадриятларимиз ва ўзлигимизга садоқат билан ҳаёт кечиришда муқаддас динимизнинг ўрни ва аҳамияти беқийс. Нега деганда, инсонийлик, меҳр-оқибат, ҳалоллик, охирагани ўйлаб яшаш, саховат ва мурувват сингари халқимизга мансуб бўлган фазилатлар айнан шу заминда илдиз отади ва ривожланади.

Ўзингиз ўйланг, агар биз истиқлолимизнинг дастлабки кунларидан бошлаб тарихий обидаларимизни қайта тиклаш, қадимий ва бой меросимизни ҳартомонлама асраб-авайлаш ва фарзандларимизга безавол етказиш ҳақида қайғурмасак, бунинг учун астойдил ҳаракат қилмасак, бугун маънавий ҳаётимизни озиклантириш ва юксалтириш ҳақида гапириш мумкин бўлармиди?

Шу нуқтаи назардан қараганда, муқаддас ислом динимизни пок сақлаш, уни турли хил ғаразли хуруж ва ҳамлалардан, тухмат ва бўҳтонлардан ҳимоя қилиш, авваламбор, унинг асл моҳиятини униб-ўсиб келаётган ёш авлодимизга тўғри тушунтириш, ислом маданиятининг эзгу ғояларини кенг тарғиб этиш вазифаси ҳамон долзарб бўлиб қолмоқда. Бу эса, ўз навбатида, маънавият ва маърифат аҳли, олимлар, зиёлиларимиз, оммавий ахборот воситалари вакиллари билан бир сўз билан айтганда, шу Ватанга меҳр қўйган ва ўзини шу юрт фарзанди деб ҳисоблайдиган

ҳар бир инсондан фаоллик ва фидойиликни талаб этади.

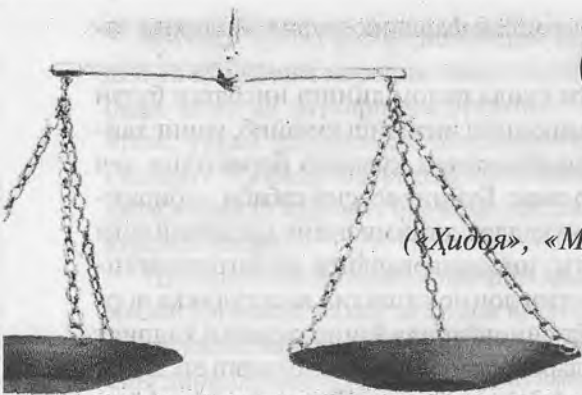
Бугунги кунда ислом динига нисбатан бутун дунёда қизиқиш ва интилиш кучайиб, унинг хайрхоҳ ва тарафдорлари кўпайиб бораётгани ҳеч кимга сир эмас. Бунинг асосий сабаби — биринчи галда муқаддас динимизнинг ҳаққонийлиги ва поклиги, инсонпарварлиги ва бағрикенглиги, одамзотни доимо яхшилик ва эзгуликка чорлаши, ҳаёт синовларида ўзини оқлаган қадрият ва анъаналарни ажодлардан авлодларга етказишдаги буюк ўрни ва аҳамияти билан боғлиқ. Айни пайтда бу ҳолат динимизнинг умумбашарий маданият ва цивилизация, илму фан ривожига қўшган буюк ҳиссаси билан ҳам изоҳланади.

Ўз-ўзидан равшанки, Тошкент шаҳрига «Ислом маданияти пойтахти» деган юксак ном берилиши бизнинг зиммамизга катта масъулият юклайди. Айниқса, неча юз йиллар мобайнида юртимиз ҳудудида яратилган буюк маданий ва маънавий мероснинг туб моҳиятини, унинг кўпчилики маълум бўлмаган қирраларини нафақат мусулмон олами, балки бутун жаҳон аҳлига кенг тарғиб қилиш, шу тариқа ислом дини тинчлик, маърифат, юксак ахлоқ-одоб ифодачиси эканини яна бир бор намоён этиш борасида ҳали кўп ишлар қилишимиз зарурлигини биз яхши англаймиз.

Бу вазифаларни амалга ошириш учун эса аввало ўз имкониятларимизни яна бир бор холисона баҳолаб, яқин келажак ва истиқболдаги энг муҳим устувор йўналишларни белгилаб олишимиз даркор. Шу мақсадда тегишли амалий дастур ишлаб чиқилгани, унда юртимиздаги мусулмон меъморчилиги обидаларини қайта тиклаш ва таъмирлаш ишларини изчил давом эттириш, ислом маданиятини кенг тарғиб қилиш юзасидан аниқ тадбирлар режалаштирилгани, жумладан, пойтахтимизда «Ислом ва бағрикенглик» мавзуида нуфузли халқаро илмий конференция ўтказиш кўзда тутилаётгани айниқса эътиборлидир.

Ўйлайманки, биз халқимиз, жамоатчилигимизнинг куч-ғайрат ва саъй-ҳаракатларини бирлаштирган ва сафарбар этган ҳолда, мамлакатимизга нисбатан билдирилган «Ислом маданияти пойтахти» деган юксак эътибор ва ишонччи амалий ишлар билан оқлашга эришамиз, албатта.

Ана шундай эзгу интилишларимизни амалга ошириш йўлида юртимизда тинчлик ва осойишталикни сақлашни, азиз Ватанимизнинг шон-шухратини янада зиёда қилишини Аллоҳдан сўраб қоламиз.

САВДО

Умумий қоидалар

(«Ҳидоя», «Мухтасарул виқоя», «Қозихон», «Раддул мухтор» ва «Дуррул мухтор» китоблари асосида)

Савдо учун муайян сўзлар тайин қилинмаган. Молни сотганига ва олганига розилигини билдирувчи барча сўзлар билан савдо бўлади.

Олувчи ва сотувчи молнинг нархига келишганларидан сўнг улардан қайси бири бўлса-да, савдога розилигини биринчи бўлиб билдирса (масалан, сотувчи “сотдим” ё “бердим” деса), иккинчи томон (олувчи) унга розилигини билдириши шарт эмас, балки шу жойнинг ўзида (савдо ҳолатининг ўзгариши жой ўзгариши ҳисобланади) савдога рози бўлиш ё уни рад қилиш ихтиёрига эга: истаса “олдим” деб савдога розилигини билдириши ва ё уни рад қилиши мумкин. Шунингдек, савдога розилигини биринчи бўлиб билдирган томонда ҳам, иккинчи томон унга розилигини билдирмасидан олдин фикридан қайтиш ҳуқуқи бор. Буни у сўз билан ё савдо қилган жойини ўзгартириши (масалан, бошқа ишга машғул бўлиши — ўрнидан туриши) билан ифодалаш мумкин. Агар сотувчи биринчи бўлиб “сотдим” деган бўлса, олувчи “олдим” дейишдан олдин “йўқ, сотмайман” дейишга ҳақли. Зеро, у “сотдим” деган бўлса-да, олувчи “олдим” демаса, мол сотувчининг мулкидан чиққан ҳисобланмайди. Ҳар бир инсонда ўз мулкни тасарруф қилиш ҳуқуқи бор. Келтирилган мисолга ўхшаш ҳолатда бирор кишининг ҳаққи поймол бўлмаганидан уларнинг иккисини ҳам айблаш мумкин эмас.

Хат (факс) ва чопар орқали ҳам савдо қилиш мумкин. Хат ё чопар юборилган томон хат ё чопар етиб бориши билан савдога розилигини билдириши керак. Акс ҳолда, савдо бўлмайди.

Молнинг нархига келишилганидан сўнг ё дўкondaги нархи маълум нарсаларни олувчи ва сотувчи, ҳеч нарса демай, бир-бирига пулини ва молини бериши амал билан савдо бўлади. Бу савдода олувчи пулини бериб, молни олганида сотувчи норозилигини билдирса, шунингдек, молнинг нархига келишишда савдонинг дуруст бўлишига зид ҳолатлар юз берса амал билан савдо бўлмайди.

Динимизнинг муомалага доир барча ҳукмлари кишилар ўртасида чиқиши мумкин бўлган низонинг олдини олишга, уни бартараф қилишга қаратилган. Савдода мол ва пулга тааллуқли ҳукмлар ҳам ана шундай ҳукмлардандир.

Сотилаётган нарса савдо жойида бўлса, “бу мол” деб кўрсатиш кифоя. Агар у савдо жойида бўлмаса, унинг миқдорини ва сифатини айтиш шартдир. Масалан, “бир тонна кечпишар макка”, деб.

Олинаётган нарсага тўлов пул билан бўлганида унинг миқдорини айтиш керак. Агар тўлов нарса билан бўлса, унинг миқдорини ва сифатини ҳам айтиш лозим. Масалан, “Бу қўйингизни бир тонна оқ лалми буғдойга олдим”, деб.

Муомалада бир неча хил пул юрса, улардан бирининг номини айтмай савдо қилинганида, масалан, “мингга олдим”, дейилганида, энг кўп муомалада юрган пул ҳисоб қилинади. Уларнинг ҳаммаси бир хилда муомалада юрса, ҳеч бирининг номи айтилмай қилинган савдо тўғри ва дуруст бўлмайди. Мол насияга сотилганида пулини тўлаш куни ноаниқ бўлса ҳам, савдо тўғри ва дуруст бўлмайди.

Мол насияга сотилганида унга тўланадиган пул касодга учраса (яъни, муомаладан чиқиб кетса), у пул муомалада бўлган охири кундаги қиймати тўланади, деганлар Имом Муҳаммад (раҳматуллоҳи алайҳи). Фатво Имом Муҳаммад сўзларига берилган.

Пулнинг қиймати ортганида ё пасайганида эса, Имом Абу Юсуф (раҳматуллоҳи алайҳи) сўзларига биноан, унинг савдо бўлган кундаги қиймати тўланади. Фатво шунга берилган.

Килолаб сотиладиган нарсаларни ўз жинсига (масалан, буғдойни буғдойга) сотганида (айри-бошлаганида) фақат килолаб сотиш керак. Ўзидан бошқа жинсдаги нарсаларга (масалан, буғдойни маккага) сотганида эса чамалаб сотиш: сифими ноаниқ, аммо шакли ўзгариб қолмайдиган идиш билан ўлчаб, оғирлиги ноаниқ бўлса-да, парчаланиб кетмайдиган тош каби нарсалар билан ҳам тортиб сотиш жоиз.

Бўлиш, бир қисмини ажратиш қолган қисмига таъсир қилмайдиган гуруч, картошка каби килолаб сотиладиган нарсаларни сотувчи умумий оғирлигини ва нархини айтиб (“қопдаги гуруч эллик кило, нархи эллик минг сўм”, деб)

сотганидан сўнг, ўлчангач кам чиқса, (масалан, қирқ беш кило чиқса) олувчи, истаса, шунга яраша пулини (қирқ беш минг сўм) тўлаб олиши мумкин, истамаса, кам чиққани учун олмайди. Агар сотувчи айтганидан кўп чиқса (масалан, эллик бир кило чиқса), ошиқ чиққан қисми савдога кирмагани учун, сотувчини бўлади. Олувчи уни сотувчига қайтариши керак.

Бўлиш, бир қисмини ажратиш қолган қисмига таъсир қиладиган тахта, қувур каби нарсаларни сотувчи умумий узунлигини ва нархини айтиб сотганидан сўнг, ўлчагач, айтганидан кам чиқса ҳам олувчи, истаса, уни сотувчи айтган нархида олиши керак. Агар истамаса, олмайди. Сотувчи айтган миқдордан узун чиққанида эса, олувчи ошиқ чиққан қисмига ҳақ тўламай олади. Чунки бундай ҳолда ўлчам молнинг сифати ҳисобланади. Сифатга пул тақсимланмайди.

Бўлиш, бир қисмини ажратиш қолган қисмига таъсир қиладиган молларни сотувчи уларнинг ҳар бир ўлчамининг нархини айтиб, масалан, бу тахтанинг ҳар бир метри беш юз сўмдан, узунлиги олти метр, деб сотганидан сўнг ўлчагач, айтганидан кам, масалан, беш метр чиқса, олувчи истаса, шунга яраша, икки ярим минг сўм тўлаб олиши мумкин. Истамаса, кам чиққани учун олмайди. Агар узун чиқса, истаса, ошиқ чиққан қисмининг ҳам ҳаққини тўлаб олиши ё савдодан айнаши мумкин. Бу ҳолда ҳар бир ўлчамнинг нархи айтилгани учун ўлчам сифат ҳисобланмайди.

Муҳаммад Шариф ЖУМАН

(Давоми келгуси сонда)

Ушбу мақола "Халқ сўзи" газетасининг 2007 йил 10 феврал сониде босилган эди. Унда кўтарилган муаммо айна долзарб бўлгани ҳамда "Ҳидоят" ҳам бу мавзуда туркум мақолалар беришни режалаб тургани учун баҳсни шу мақола билан бошлашни лозим кўрдик. Муаллифнинг розилиги ва тавсиясига кўра мақола ихчамлаштирилди. Бу масалаларга ўқувчиларимизнинг, уламоларимизнинг фикр-мулоҳазаларини кутиб қоламиз.

ҚАНДАЙ ҚИЛСАК ЭҲСОНЛАРИМИЗ ХАЙРЛИ БЎЛАДИ?

Ҳазрат Навоий айтганларидек, ота-она фарзандлар учун қуёш ва ойдек азизу мукаррам. Уларнинг меҳр-муҳаббати билан қалбимиз нур симиради, зиёга чулғанади. Ҳамиша улар ризолигини олишга, дуоларига сазовор бўлишга интиламиз. Аллоҳ ризолигига ҳам ота-она ризолиги орқали эришилади, ахир.

Биз фарзандлар қаерда бўлмайлик, ҳамиша юрагимизнинг тўрида ота-оналаримизнинг дуоларини сақлаймиз. Бирор ишга киришадиган, бирор масалада қарор қабул қиладиган бўлсак, бир зум хаёлга толамиз: хўш, улар ҳаёт бўлишганида бу қароримизга қандай муносабатда бўлишарди, бизга қандай йўл кўрсатишарди, деб бир тўхтаб оламиз.

Шу муносабат билан бир масала кўпдан бери мени ўйлантириб келади. Суюкли ота-онамиз ё бирон яқинимиз оламдан ўтди, дейлик. Уларнинг ҳақларига яхши дуолар қилиш билан бирга, ортларидан савоб борар деган ниятда эл-юртни чақириб дастурхон ёзамиз, эҳсон қиламиз. Савоб фақат дастурхону ошлардан борадими, яна бошқача яхшиликлар ҳам қилсак бўлмай-дими?

Устозларимиз айтадилар: "Оқил фарзанд ота вафотидан сўнг ҳашаматли ресторону кафеларда ҳаммани лол қолдириш мақсадида юз килолаб ош тотишга шошилмайди. Аввало у мушо-

ҳада қилади. Нуроний оқсоқоллардан маслаҳат олишга интилади. Нега деганда, дунёнинг ҳикматлари нуроний кексалар қалбидадар. Эҳтимол, катта ресторону кафеларда минг-минглаб кишиларга дабдабали "эҳсон дастурхони" ёзиш ўрнига "Меҳрибонлик", "Мурувват" уйларига, ёлғиз қарияларга, махсус сиҳат-гоҳларга, етимхоналарга, ночор оилаларга, илм масканларига эҳсон қилсак, савоблироқ бўлар.

Эҳсон фақат ош бериш кўришида бўлиши керакми? Ҳамма нарса ниятга боғлиқ, дейдилар-ку! Савобини ўтган ота-онам руҳига бахшида этдим, дея ният қилиб, дабдабали ош дамлаш ўрнига, ўзимиз яшаётган маҳалла ёки кўпқаватли уй атрофида боғлар барпо этсак, йўлларни асфалтласак бўлмай-дими? Ёйинки, йўқсилроқ қўшнимизнинг йиқилган деворини тиклаб, чакка ўтаётган томини тузатиб берсак-чи? Ногиронлик боис тўшакка михланиб қолган иқтидорли болаларга компютер олиб берсак...

Қаранг, қанча хайрли ишлар қилишимиз мумкин. Ахир биз бир Ватан, бир халқ, бир оиланинг аъзоларимиз-ку! Елкадошлик, миллий бирлик ана шундан бошланмай-дими? Сизлар нима дейсиз, азизлар?

Минҳожиддин МИРЗО,

Республика Маънавият-тарғибот
маркази раҳбари

ШАҲРИМИЗ ДУНЁ ЭЪТИРОФИДА

шига юртимизнинг ўтмиши ва бугуни етарли асос беради. Шу хусусда маъруза қилган Тошкент Ислом университети профессори Аҳад Ҳасанов қарийб 14 асрлик тарихимиздан мисоллар келтириб, азим Шош Ислом маданиятининг пойтахти бўлишга ҳақли экани

Ислом Конференцияси ташкилотининг Таълим, фан ва маданият муассасаси — ISESCO Тошкентни Ислом маданиятининг пойтахтларидан бири деб эълон қилгани муносабати билан 14 феврал куни Кўкалдош мадрасасида Ўзбекистон мусулмонлари идораси масъул ходимлари, зиёлилар, олимлар илмий анжуманга тўпланишди. Анжуман Қуръони карим тиловати, Ўзбекистон мусулмонлари идораси раиси, муфтий Усмонхон Алимов табриги ва дуоси билан очилди.

Тошкентнинг улуғлани-

ни етарли маълумотлар билан исботлади. Бу маълумотларни халқимизга етказиш, диний кадриятларимиз билан қизиқувчан чет элликларга ҳам билдириш вақти етганини алоҳида таъкидлади.

Маълумки, мусулмонобод юртимиз босқинчилик тажовузлари туфайли жуда катта маънавий мусибат ва йўқотишларни бошидан кечирди. Диний-миллий анъаналаримиз тикланаётган бугунги кунларда тарихимиздаги бой адабий, тарихий мерос билан танишиш, улардан фойдаланиш ўзлимизни тезроқ топишимизга ёрдам бериши шубҳасиз. Чор босқинчилари Туркистон остонасида турган ва ўлкани вайрон қилган даврларда ҳам Тошкентда ўттиздан ортиқ зиёратгоҳлар бўлган. Ўнлаб мадрасаларда юзлаб етук олимлар фаолият кўрсатган. Шарқшунослик илмий

текшириши институти ходими, ёш олим Ўктамбек Султоновнинг "XIX асрда Тошкент мадрасалари ва мударрислари" номли маърузаси шу ҳақида бўлди. Бой исломий маданиятимиздан муждалар бўлган бу маълумотлар Муҳаммад Солиҳхожа Тошкандийнинг "Тарихи жадидаи Тошканд" асаридан олинган.

Жуда кўп олимлар ва сайёҳлар дунёнинг турли чеккаларидан Ҳазрати Усмон Мусҳафани кўриш учун ҳам Тошкентга интилишади. Ўзбекистон мусулмонлари идораси кутубхонасининг энг нодир намунаси ҳисобланган, Пайғамбаримизнинг (алайҳиссалом) учинчи халифаси Усмон ибн Аффоннинг (розийаллоху анху) шаҳид қони сачраган бу Мусҳаф диёри-мизга қандай келтирилган эди? Кейинги чор ва совет даврида унинг бошига қандай кунлар тушди? Таниқли хаттот, Тошкент Ислом университети ўқитувчиси Ҳабибуллоҳ Солиҳнинг мухтасар нутқида бу тарих гўзал ва таъсирли қилиб айтиб берилди. Шу билан бирга, Ҳазрати Усмон Мусҳафининг турли жойларда ётган саҳифаларини келтириб ўз жойига қўйиш, уни кўз қорачиғидай асраш масаласига ҳам эътибор қаратди.

Юртимиздаги жуда кўп меъморлик обидалари ҳам Ислом маданиятининг бетакрор намуналаридир. Ўзбекистон маданият ва спорт ишлари вазирлиги ходими, тарих фанлари номзоди Хайрулла Сул-

тонов меъморий ёдгорликларга кейинги йилларда берилаётган эътибор ҳақида тўхталди. Шу қаторда бугун ҳам қаровга муҳтож обидалар борлиги, уларни сақлаб қолишга ўз вақтида сайъ-ҳаракатлар қилиш зарурлигини алоҳида таъкидлади. Бошқа табаррук жойларимиз қаторида қадимий Тошкент қиёфасини аслидагидек сақлаш борасида куюниб гапирди.

Вазирлар Маҳкамаси ҳузурдаги Дин ишлари бўйича қўмита раиси вазифасини бажарувчи Ортиқбек Юсупов: Шаҳримиз дунё эътирофига сазовор бўлди, деб фахрланиб юришнинг ўзи етарлими? Асло. Улуғ олимларимиз ўрнини босадиган кадрлар етиштириш, диний таълим тизимини тубдан ислоҳ қилиш фикри-хаёли, ҳаракати билан яшайлик, — дея йиғилганларни фалокка чорлади. Ярим асрдан ортиқ давр мобайнида "Новза" жомеъ масжидида имом-хатиблик қилаётган Омонбой ҳожи Исмоилов, Абу Бакр Қаффо Шоший жомеъ масжиди имом-хатиби Фозил қори Ёсин ўғли, Кўкалдош мадрасаси мударриси Абдуллоҳ Исмоилов ҳам сўзга чиқиб, мавзуга доир фикр мулоҳазаларини билдиришди.

МАМЛАКАТ ЯНГИЛИКЛАРИ

Уламолар кенгаши йиғилиши

20 феврал куни Ўзбекистон мусулмонлари идорасида уламолар кенгашининг навбатдаги йиғилиши бўлди. Йиғилишда бир қатор масалалар кўрилди. Жумладан, Ўзбекистон мусулмонлари идораси раиси, муфтий Усмонхон Алимов Ўзбекистон мусулмонлари идорасининг 2006 йилдаги фаолияти яқунлари ва 2007 йилда қилинадиган ишлар режаси, идора раисининг ўринбосари Шайх Абдулазиз Мансур Тошкент Ислом маданиятининг пойтахти деб эълон қилиниши муносабати билан амалга ошириладиган тадбирлар, Вазирлар маҳкамаси ҳузурдаги Дин ишлари бўйича қўмита раиси вазифасини бажарувчи Ортиқбек Юсупов ҳаж ва умра сафарларини ташкил этиш сифатини яхшилаш, идора ҳуқуқшуноси Муродуллоҳ Хўжаев ходимлар иш жадвали тартибидagi ўзгартиришлар ҳақида маъруза қилди.

Турли масалалар юзасидан Ўзбекистон мусулмонлари идорасининг Фарғона вилояти вакили Собир Норматов, Тошкент шаҳар бош имом-хатиби Анвар Турсун, "Кўкалдош" мадрасаси мудирини Абдулҳаким Матқулов, Тошкент шаҳридаги Абу Бакр Қаффо Шоший жомеъ масжиди имом-хатиби Фозил

қори Ёсин ўғли ва бошқалар сўзга чиқибди.

Илмий-амалий анжуман

Шу йил 19 феврал куни Тошкент Ислом университетида "Ўзбекистоннинг Ислом маданиятида тутган ўрни" мавзуда илмий-амалий анжуман бўлди. Анжуманни очган университет ректори Шухрат Ёвқочев Тошкентга юксак мақом берилишининг аҳамияти ҳақида гапирди. Олий мажлис қонунчилик палатаси депутати, юридик фанлари доктори Акмал Саидов "Ўзбекистонда Ислом ҳуқуқий меросини ўрганиш муаммолари", Ўзбекистон мусулмонлари идораси раиси ўринбосари Шайх Абдулазиз Мансур "Исломда аёлнинг ўрни", филология фанлари доктори Зоҳиджон Исломов "Маҳмуд Замахшарийнинг илмий мероси", профессор Саидбар Аъзамхўжаев "XIX аср иккинчи ярми ва XX аср бошида Марказий Осиёда ислохотчилик ғоялари", мавзуларида қизиқарли маърузалар қилишди. Анжуманда айтилган ҳар бир тилак, таклиф, маълумот юртимиз қадимдан Ислом маданиятининг бешиқларидан экани, бугун ҳам диний-маърифий жабҳадаги ишларимиз жаҳон афкор оммаси диққат марказида турганидан дарак беради.

Ўз мухбиримиз

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

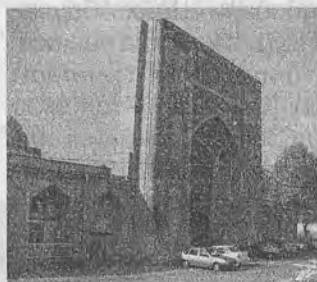

Меъморий обидалар давлат ҳимоясида

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислам Каримов “Ҳазрати Имом (Ҳастимом) жамоатчилик жамғармасини қўллаб-қувватлаш тўғрисида” қарор қабул қилди. Бу жамғарма Тошкентнинг эски шаҳар қисмида жойлашган Ҳазрати Имом меъморий мажмуасида таъмирлаш, қайта қуриш, ободонлаштириш ишларининг буюртмачиси бўлади.

XV асрдаёқ шакллана бошлаган мазкур меморий мажмуа улуғ алломаларнинг мақбаралари, икки мадраса, икки масжидни қамраб олган.

Президент қарорига кўра Вазирлар Маҳкамасининг заҳира жамғармасидан янги жамоат ташкилотига 500 миллион сўм маблағ ажратилади. Шунингдек, жамғарма республикада нодавлат жамоат ташкилотларига бериладиган барча имтиёзлардан ҳам фойдаланади.

Ҳазрати Имом мажмуаси давлат томонидан қўриқланадиган тарихий-меъморий обидадир. Буюк муҳаддис Имом Абу Бакр Қафқол

Шоший (903-975) мақбараси мажмуадаги марказий иншоот. Мақбара асл ҳолатида сақланиб қолмаган. Фақат XX асрга келиб яна қайта тикланган. XVI асрнинг иккинчи ярмида “Бароқхон”, сўнгра “Мўйи муборак” мадрасалари қурилди. XVIII асрда “Намозгоҳ”, XX аср бошларида эса “Тилла шайх” масжидлари барпо этилди.

Эслатиб ўтамиз, ИКТнинг ISESKO бўлими қарорига кўра Тошкент Ислам маданиятининг

2007 йилги тўрт пойтахтидан бири деб эълон қилинган.

Islam.ru

Ислам қомуси сайти

Эрон олимларининг саъй-ҳаракатлари билан интернет тармоғида Ислам қомуси сайти очилди. Сайт муҳаррири Саид Адолатнажот шу ҳақда маълум қилди. Қизиқувчилар online тизимида ушбу қомус мақолаларидан

фойдаланишлари мумкин.

Ҳозир қомуснинг тўққиз жилди интернет тармоғига киритилди. Яқин орада ўнинчи жилд ҳам тайёр бўлади. Мақолаларни ўн икки тоифа-йўналиш бўйича ахтариб топиш мумкин. Қомуснинг электрон талқини маълумотларни сақлаш, ажратиш ва қозғога ҳам чиқариб олиш имкони беради.

Ҳозирча www.encyclopdiaislamica.com сайтидаги барча мақолалар форс тилида, тез орада араб ва инглиз тилларидаги матнлар ҳам тайёр бўлади.

Islam News

Греция мусулмонлари

Греция ҳукумати мамлакатнинг шимоли-шарқий вилоятлари, жумладан, Камотини ва Ксантида яшовчи мусулмон аҳоли муаммоларига алоҳида эътибор берилишини ваъда қилди.

Мамлакат ташқи ишлар вазири Дора Бакояннис: “Бизнинг мақсадимиз камсонли мусулмон аҳолининг фуқаролик ҳуқуқларини кенгайтириш ва мустаҳкамлаш, уларнинг қонун олдида тенглигини таъминлашдир”, дея таъкидлади. Ҳукумат мусулмонларга мўлжалланган иш ўринларини, шунингдек, таълим соҳасига ажратиладиган маблағларни кўпайтиради.

Мусулмонлар бугунги Греция аҳолисининг тахминан 1,3 фоизини ташкил этади. Уларнинг сони юз мингдан ортиқ бўлсада, яқин-яқинларгача мамлакатда бирорта

ҳам масжид йўқ эди.

Греция ҳукумати ишлаб чиққан бу дастур амалга оширила бошланди. Мусулмонларнинг диний мол-мулклари барча солиқлардан озод қилинди. Яқин ойлар ичида 240 нафар имомхатиб уларнинг хизматиغا юборилади.

Мутахассислар фикрича, бундай ўзгаришлар минтақадаги қатор мамлакатлар, энг аввало қўшни Туркиянинг таъсирида амалга ошириляпти.

“Ислам для всех”

Мексика мусулмонлари тинчлик тарафдори

Мамлакатнинг шимоли-шарқий Нуэво Леон штати маркази Монтерей шаҳрида ўтган зўравонликка қарши “Тинчлик учун юриш”да етти дин вакиллари, жумладан, мусулмонлар ҳам иштирок этишди. Улар кўтарган бирдан-бир шиор тинчлик ва умуминсоний қадриятларни асраш учун дуо-илтижо қилишга чақириқ эди.

АҚШ билан чега-радош бўлгани учун мамлакатнинг Нуэво Леон штати кейинги пайтда ҳар хил жиноятчи гуруҳларнинг қуролли тўқнашувлари майдонига айланиб боряпти. Бу

ерда 2007 йил бошидан бери ўн киши жиноятчи тўдалар зўравонлигининг қурбони бўлди. Уларнинг етти нафари ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари ходимларидир.

“Тинчлик учун юриш” қатнашчилари ҳузурда штат губернатори Хоссе Гонсалес Парас нутқ сўзлади.

“Религия и СМИ”

Олтойда исломий мажмуа

Горноалтайск шаҳрида Ислом меъморлик мажмуаси қурилиши бошланди. Бу ерда 2001 йили қурилган масжид биноси таъмирланиб, анча кенгайтирилди. Шунингдек, мадраса ва унинг қошида талабалар учун ётоқхона ҳам бар-

по этилади. Олтой Республикасидан Федерация Кенгаши аъзоси машҳур тадбиркор Ралиф Сафин мазкур мажмуа қурилишига ҳомийлик қилишини билдирди.

Мажмуа лойиҳасини Қозон меъморлар уюшмаси мутахассислари тайёрлашган. Қурилиш ишлари суръатини ошириш мақсадида фаол мусулмонлардан иборат “Миллат кенгаши” тузиладиган бўлди. Мазкур кенгашга қозок, уйғур, ўзбек, тожик, рус ва олтой каби халқлар вакиллари аъзо бўлишди. Кенгаш аъзолари мажмуа қурилиши ва уни маблағ билан таъминлаш ишларида бевосита қатнашадилар.

Regnum

Қувайт молия уйининг режалари

“Қувайт молия уйи” етакчилик қилаётган Яқин Шарқ ишлаб чиқарувчилар уюшмаси Малайзиянинг Рашид Хусайн Баркад банкини сотиб олиши ҳақида маълум қилди.

Яқин Шарқ ишлаб чиқарувчилар уюшмаси вакиллари айтишича, ушбу харид дунёда энг йирик исломий банк ташкил этиш йўлидаги муҳим қадам бўлади.

Бу режа амалга ошса, “Қувайт молия уйи” исломий банклар гуруҳи Малайзиядаги ширкати билан биргаликда Баҳрайн, Уммон, Қатар, Саудия Арабистони, Бирлашган Араб Амирликлари каби давлатлар аъзо бўлган Форс қўлтиғи мамлакатлари ўзароёрдам кенгашида ҳам етакчи молия муассасасига айланади.

TerrNet

Афғонистонда янги телеканал

Афғонистоннинг таниқли дин арбобларидан шайх Муҳаммад Осиф Муҳсин янги телеканал очишга киришди. Телеканал диний мавзуда, шунингдек, мамлакат ижтимоий-сиёсий ҳаётининг турли соҳаларини ёритувчи кўрсатувлар тайёрлаб, эфирга узатади.

“Биз асл тарихимиз ва гўзал маданиятимиз ҳақида, оддий одамларнинг ҳаётда ўз ўринларини топишларига яқиндан кўмак берадиган яхши кўрсатувлар тайёрламоқчимиз”, деди Осиф Моҳсан Қобул шаҳрида ўтган матбуот анжуманида.

“Тамаддун” номли бу янги телеканал ҳар

куни саккиз соатлик кўрсатувлар дастури билан фаолиятини бошлайди. Ижодий жамоа иқтисодиёт, таълим, фан ва ёшлар муаммолари мавзуларида тўғридан-тўғри эфирга узатиладиган баҳс-суҳбатлар ташкил этишни ҳам режаллаган.

ИТАР-ТАСС

Владимир Путиннинг айтганлари

Россия Федерацияси президенти Владимир Путин Саудия Арабистонига қилган расмий сафари чоғида Россия ҳукумати араб мамлакатлари билан ҳамкорликни ривожлантиришга, тамаддунлар мулоқотини кучайтиришга, бутун дунёда янада адолатли халқаро муносабатлар тизимини барпо этишга интилади.

ёtgанини маълум қилди. “Россия кўпмиллатли мамлакат, у неча асрлардан бери аҳил, яхши кўшничиликда яшаб келаётган насронийлар, муслмонлар ва бошқа динлар вакилларининг ҳам умумий уйдир. Бу аҳил-иноқлик ҳеч бир муболағасиз бизнинг миллий ютуғимиз ҳисобланади ва биз уни кўз қорачиғидек асраб-авайлаймиз”, деди у Риёз шаҳрида ўтган халқаро анжуманда.

Шунингдек, Владимир Путин Россия дунёда халқаро муносабатларнинг янада адолатли, тенгҳуқуқли бўлишини таъминлаш, диний эътиқодидан қатъи назар, барча одамларни ҳурматлаш, қадрлаш устуворлигини ўрнатиш тарафдори эканини таъкидлади. “Россия бутун Арабистон ярим ороли ва Форс кўлтиғида барча йўналишлар бўйича ана шундай сиёсат юритади. Мухими, бундай қарашларимиз араб ва бошқа муслмон давлатлари томонидан қўллаб-қувватланыпти”, деди у.

Islam.ru

Энг фаол инглиз муслмонлари

Буюк Британияда энг фаол муслмонлардан юз нафарини мукофотлаш маросими бўлиб ўтди. Британия Ислом банки бу тадбирнинг ташкилотчиси бўлди. Банк вакили Султон Чудхурий айтишича, мазкур тадбир мамлакат иқтисоди, маданияти ривожига муносиб ҳисса қўшаётган муслмонларни танитибгина қолмай,

Буюк Британияда динимиз вакилларига қандай имкониятлар очилаётганини ҳам яққол намойён этади.

Мукофотланганлар рўйхати бошида машхур кўшиқчи Кэт Стивенс (Юсуф Ислон), кино артисти Арт Малик, сиёсатчи Имрон Хон, боксчи Имрон Хон ва бошқаларнинг номлари турибди. Олти минг нафар номзод орасидан танлаб олинганлар қаторида “Хэрродс” соҳиби Муҳаммад Файёд, лейбористлар партияси аъзоси Лорд Пател, “Сан” газети муҳбири Анила Блейг, мустақил колумнист Ёсмин Алибхей-Браун ва бошқалар бор.

Islam Online

Масжидул Ҳаром кенгайтирилмоқда

Ҳажга келувчилар сони йилдан-йил кўпайиб бораётгани сабабли Маккадаги Масжидул Ҳаромда кейинги йигирма йил ичида мисли кўрилмаган таъмирлаш, қайта қуриш ишлари бошлаб юборилди. Энг аввало, Масъа майдони сезиларли кенгайтирилади. Шунингдек, масжиднинг шарқ томонида — Сафо ва Марва тепаликлари орасида узунлиги икки юз метрли айвон қурилади. Лойихада белгиланган ишларни Рамазон ойигача яқунлаш кўзда тутилган.

Кенгайтириш ишлари битгач, масжид ва унинг атрофларида ҳозиргидан анча кўп хожи-лар ибодат қилишлари мумкин бўлади. Масжид минораларини ёритиш тизими янгиланади. Масъа ва Қадара ўртасида 14 метрли зинапоя тикланади. Масжидга эса, латундан тайёрланган 113 та китоб жавони ўрнатилади.

IINA

Тантовий розилик билдирди

Қоҳирадаги Ал-Азхар университетининг раҳбари Муҳаммад Сайид Тантовий папа Бенедикт XVI билан Рим шаҳрида учрашишга розилик билдирди.

Ватиканнинг муслмонлар билан муноса-

ШАЙТОН ТОМИРЛАРДА

“Шайтон одам боласининг қон йўлларида — томирларида юради”.

(Муслим. “Саҳиҳ”, II жузъ, 177-бет)

батлари комиссияси бошлиғи кардинал Пол Пупарнинг Қоҳирага сафари кунлари Шайх Тантовийнинг Рим папаси таклифини қабул этгани ҳақида маълум қилинди.

BigNewsNetwork

Ғарб билан муносабат яхшиланади

Бугун баъзи минтақалардаги халқаро кескинликка қарамай, ғарб давлатлари билан Ислом оламининг кўп умумий манфаатлари бор.

ВВС буюртмаси билан мутахассислар 27 мамлакатдан минг нафардан ортиқ олим билан сўров ўтказишди.

Сўралганларнинг аксарияти бугунги қарамақаршилиқлар тинч келишув йўли билан ҳал этилишига ишонч билдиришган. Уларнинг салкам олтимиш фоизи

зи Ғарбнинг Ислом олами билан муносабатлари яхшиланади деб ҳисоблайди.

Сўров ўтказган “Глобускан” компанияси президенти Дуг Миллер айтишича: “Бу сўровлар натижаси “тамаддунлар тўқнашуви” деган тахминларнинг ҳеч бир асоссиз эканини исботлайди. Шунингдек, дунёдаги жуда кўп одамлар халқаро зиддиятларнинг дин ва маданият туфайли эмас, балки сиёсий сабаблар туфайли юз бераётганига амин бўлаётир”.

IslamOnline.Com

Шарҳи: Шайтоннинг инсонларга васваса қилиши, ёмонликка бошлаши диний асарларда кўп сўзланса ҳам, бу иш қандай равишда бўлиши очиқ баён этилмаган ёки очиқ баён қилинса ҳам, дунёвий илмлар ва фан ривожланмагани боис яхши анланмайди. Одам боласининг қон томирларида юриб, юракка кириши ва ундан яна айланиб, томирларга оқиб туриши эски замонларда маълум бўлмагани сабабли ҳадисга шарҳ ёзган олимлар бундай ҳадисларни таъвил қилишган ва мажозга боғлашган, шунинг учун васваса кайфияти номаълум бўлиб қолган.

Бу ҳадисдан очиқ билиниб турибдики, шайтон одам боласининг юрагига қон йўли орқали таъсир қилиб, ишларини битиради. Таъсир бериши ушбу равишда бўлгач, ўзи бевосита юракка кириб сўзлаши шарт эмас, балки, ташқаридаги тугмачани босиш билан ичкарида қўнғироқ чалинганидек, тана ташқарисидан ўзига муносиб бир йўл топиб, томирга таъсир этиши ва юракда ҳар хил ҳаракат ва ўзгаришлар пайдо қилиши мумкин. Ҳарҳолда, шайтоннинг бу тадбири жуда энгиллик билан озгина вақтда катта васвасаларга сабаб бўлиши мумкин.

Имом Бухорий ва Имом Муслим ривоятларига кўра, Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) эътикофда ўтирган вақтларида хотинлари София онамиз кечкурун у кишини зиёрат қилишга масжидга келади. Бирор соат сўзлашиб ўтирганларидан кейин София онамиз қайтиш учун кўзғалади. Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) у кишини кузатиб ҳовлига чиқади. Шу вақтда уларга икки киши учрайди. Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) уларга қараб: “Бу ўз хотиним София”,

дейди. Ҳалиги кишилар: “Субҳаналлоҳ, сиз ҳақингизда қандай ҳам гумон бўлсин, ё Расулulloҳ!” дейишади. Шунда Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) шу ҳадисни сўзлаганлар.

Мазкур кишилар ансорий саҳобаларнинг улуғларидан ва холис мўминлардан бўлгани учун Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) уларнинг ёмон гумон қилмаслигини билар эдилар, шундай бўлса-да, шайтон учун “васваса тугмасини босиш” энгил иш эканини назарда тутиб, бир изоҳ бериши мувофиқ кўрдилар.

Аслида Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бу ишлари билан халқларга одоб ва ахлоқни таълим берган, тухматлардан сақланиш йўлларини билдирган, умматларга ибрат ва ўрнак бўлган эдилар. Мумкин қадар тухматдан сақланиш лозим экани ва бирор кишининг гумон қилишига изн бермаслик кераклиги ушбу ҳадиси шарифдан англашилади.

Қуръони карим Сулаймон пайгамбарнинг (алайҳиссалом) ҳавода учиб юришларини ҳикоя қилгани ҳолда мусулмонлар ўз вақтида ҳаво сафари илмини билишга интилмаганлари зўр ғафлат бўлса, ҳадисларда қон айланиши ҳикоя этилатуриб ҳам, мусулмон табибларнинг шу ҳақда тажрибалар, талқиқотлар олиб бормаслиги иккинчи бир бепарволикдир.

Бу ишларнинг ҳар иккисини Оврупа олимлари сўнгги асрлардагина кашф этишди ва илм водийига киришга тўсиқ бўлиб турган бир чуқурга кўприк солишди. Бу кўприкни солиш мусулмонлар учун осонроқ эди, бироқ ғайратсизлик туфайли бу нарсанинг удасидан чиқа олмадилар.

(Ризоуддин ибн ФАХРИДДИН,
“Жавомебул калим”,
75-ҳадис, 109-бет)

венлар қироллигининг, 1929 йилдан эса Югославия таркибига кирди. Иккинчи жаҳон урушида мамлакатни фашист кўшинлари босиб олди. Уруш тугагач, у Югославия Федератив Халқ Республикаси таркибига кирди. 1991 йили Босния-Герцеговина мустақиллиги декларацияси қабул қилинди. Аммо серблар, хорватлар, босниялик мусулмонлар ўртасида бошланиб кетган фуқаролик уруши мамлакатни харобага айлантирди. 1995 йилга келибгина тўқнашувларга барҳам берилди.

1991-1992 йиллардаги фуқаролар уруши туфайли мамлакат

БОСНИЯ-ГЕРЦЕГОВИНА ФЕДЕРАЦИЯСИ

Милонинг биринчи асрида бу ҳудудларда қадимдан яшаб келган иллирий қабилалари римликлар томонидан мағлуб этилиб, Далмация вилояти номи билан Рим империясига кўшиб олинди. Кейинчалик бешинчи асрда мамлакат ҳудудини остготлар босиб олишди. 535 йилда эса Византия империяси таркибига кирди. Еттинчи асрда келиб бу ерларда славян қабилалари шаклланди. Ўн иккинчи асрдан бошлаб Босния мустақил феодал князликка айланди. 1448 йили мамлакат жанубидаги ҳукмдорлардан бири ўзини мустақил герцог деб эълон қилди. Унинг салтанатини оврупаликлар “Герцеговина” деб атаб бошлашди.

Ўн бешинчи асрнинг иккинчи ярмида турклар аввал Боснияни, кейин Герцеговинани фатҳ этишди. 1878 йилда Босния-Герцеговина Австро-Венг-

Майдони: 51.129 кв.км.
Аҳолиси: 3 миллион 800 минг киши.

Пойтахти: Сараево шаҳри.
Тузуми: республика.
Давлат бошлиғи: президент.
Маъмурий тузилиши: 10 округдан иборат.

Йирик шаҳарлари: Бая Лука, Зеница, Тузла, Мостер.
Пул бирлиги: Босния маркаси.

рия ихтиёрига берилди. Орадан ўттиз йил ўтиб, австрияликлар батамом эгаллаб олинди. 1914 йилда Сараевода Австрия тахтининг валиаҳди эрцгерцог Фердинанднинг ўлдирилиши Биринчи жаҳон урушининг бошланиб кетишига сабаб бўлди. Босния-Герцеговина 1918 йилда серблар, хорватлар ва сло-

иқтисоди чуқур таназзулга учради. Босния-Герцеговина ерларида фойдали қазилмалар анча кўплигига қарамай, жуда қийинчилик билан аҳволни ўнглаяпти. Саноат ишлаб чиқариши жуда суст ривожланмоқда. Шунга қарамай, кўмир, кимё саноати, электр қуввати ишлаб чиқариш, асбобсозлик, ёғочни қайта ишлаш соҳалари анча жонланиб қолди. Қишлоқ ҳўжалигида асосан дон экинлари, тамаки, мева етиштирилади.

Босния-Герцеговина хорижга қишлоқ хўжалик маҳсулотлари, кимё саноати моллари, темир рудаси, ёғоч-тахта чиқаради. Четдан машина ва ускуналар, нефт ва газ харид қилади. Асосан МДХ ва Шарқий Оврупа мамлакатлари билан иқтисодий ҳамкорлик ўрнатган.

Босния-Герцеговина кўп миллатли мамлакат саналади: аҳолиснинг 44 фоизини босниялик мусулмонлар, 31 фоизини православ динидаги серблар, 17 фоизини католик-хорватлар ташкил этади. Қолганлари бош-

қа миллат вакиллари дир. Ўнинчи асргача Босниянинг катта қисми насронийликни қабул қилмаган, аммо Герцеговина анча аввал насронийлашиб бўлган эди. Ўн бешинчи-ўн олтинчи асрда турклар келганидан кейин аҳоли оммавий равишда ислом динига кира бошлади. Бироқ серб ва хорватларнинг катта қисми насронийлигича қолди.

Югославиянинг парчаланиш жараёни унинг таркибида бўлган Босния-Герцеговина учун катта фожеага айланди. Тўқсонинчи йиллари кечган фуқаролик урушида 250 минг киши ҳалок бўлди. Босниянинг шарқий қисмидан 800 минг мусулмон, гарбидан 600 минг серб, марказий қисмидан 300

минг хорват ҳайдаб чиқарилди. Бундан айниқса мусулмонлар қаттиқ жабр кўришди: 18 минг мусулмон бедарак йўқолди, минглаб боснияликлар концлагерларга ташланди. Бутун жаҳон ҳамжамияти бу “этник тозалов”ни қоралади, айбдорлар халқаро трибунал маҳкамасига тортилди.

Бу фожеали уруш минглаб кишиларнинг ўлими ва хўрланишига сабаб бўлибгина қолмай, балки асрлар бўйи мамлакат маданиятининг гултожи бўлиб келган масжидлар, мадраса ва музейларни, кутубхоналар ва бошқа меъморий ёдгорликларни вайрон қилди. Мутахассислар ҳисобига кўра, уч мингдан зиёд меъморий обидалар йўқ қилинган. Британиялик тарихчи Ноэл Малколм ўзининг “Бос-

ния: қисқача тарих” китобида (1994) бундай ёзади: “Фарбий Болқондаги ўн олтинчи аср усмонли меъморлигининг энг гўзал намуналари, масжид ва миноралар бутун мамлакат бўйлаб яқсон қилина бошлади. Бижелжин ва Баня Лукадаги бу гўзал бинолар уруш ҳаракатлари натижасида йўқ қилинган йўқ, уларни тунда портлатишди, қолган-қутганини эртасига булдозер билан текислашди. Улар орасида XVI асрда қурилган “Аттик”, “Алажа”, “Фарҳадижа” каби машҳур масжидлар бор эди. Бу ҳаракатларни режалаб амалга оширганлар “тарих бизни оқлайди”, дейишни яхши кўришади. Бироқ аслида уларнинг бу қилмиши ўз мамла-

кати тарихига уруш очишдан бошқа нарса эмас”.

Мамлакат аҳолиси уруш жароҳатларини даволаш билан машғул. 1995-2004 йиллар орасида жуда кўплаб янги масжидлар қурилди, уларнинг бир қисми вайрон этилган аввалги жомелар ўрнида тикланди.

Босния мусулмонлари жомаси Оврупадаги энг йирик жомоалардан саналади. Улар мамлакатдаги вайроналарни тиклаш, издан чиққан иқтисодни ўнглаш исломий билимларни ўрганиш иштиёқи билан яшашмоқда. Мамлакатда конфессиялараро тотувликни қарор топтириш, бағрикенглик ва тинчлик муносабатлари ўрнатиш борасида катта ишлар қилинмоқда. Босния мусулмонлари муфтийи Мустафо Серичнинг ЮНЕСКО тинчлик мукофоти билан тақдирланиши эса шу ишларнинг расмий эътирофи бўлди.

Аҳмад ТУРСУН

Манбалар:

1. “Страны мира”. Справочник. Москва, 2003, с.27-29.
2. “Атлас мира”. Москва. 2003. с.49
3. Интернетнинг “Iviews”, “New Europe Review”, “Энциклопедия”, “Кругосвет” сайтлари.

ВАСИЯТ

Абдулла Қаҳҳор таваллудининг 100 йиллигига

“Адабиётнинг виждони”, “сўз заргари” деган номлар олган улуғ адиб Абдулла Қаҳҳор совет даврида яшаб, совет мактаби, университети таълимини олиб ижодкор бўлиб етишди. Сир эмас, у ўз сафдошлари каби ҳукмрон мафкура, коммунистик сиёсат таъсири ва тазйиқи остида ижод қилишга мажбур бўлган. Ҳатто айрим асарларини даҳриёна руҳда ёзган. Биз адибнинг охириги ҳолатларини ҳисобга олиб, Яратгандан унинг ҳаққига мағфират сўраймиз.

Шахсан ўзим бу аломат зот назарига тушиб, саккиз йил давомида унинг шаҳардаги уйи, Дўрмондаги боғ ҳовлисида дўстлар даврасида суҳбатларини олиш шарафига муяссар бўлганман, кўпдан-кўп фазилатлари қатори, илк устози Муҳаммаджон қори ибораси билан айтганда, “бир мусулмоннинг фарзанди” сифатида бу улуғ зот қалбининг туб-тубида исломий этиқод яширин яшаганига иқрор бўлганман.

Адибнинг совет ҳукуматининг атеистик сиёсати хусусида истехзо билан айтган гапларини кўп эшитганман. Бир галги учрашувимиз ҳайит кунига тўғри келиб қолди.

— Тонг чоғи машинада Дўрмон атрофи қишлоқларни айланиб чиқдим, — дея сўз бошлади у. — Ҳар йилгидек, барча мачитлар эшиги олдида район активлари, милиционерлар саф тортиб туришибди. Кўлтиғига жойнамоз қистирган одамлар кўчаларда тўда-тўда бўлиб, ини бузилган чумолилардек сарсон-саргардон кезиб юришибди. Биламан, улар барибир дала шийпонигами ёки деворларига атеистик шиорлар ёпиштириб ташланган клубгами кириб албатта ҳайит намозини ўқишади. Ҳукуматнинг ишига ҳайрон қоласан киши, бу қилмиши билан неча минглаб одамлар кўнглида ўзига нафрат уйғотади. Одамлар ярим соат мачитда тўпланиб тинчгина намозини ўқиб олса, осмон узилиб ерга тушмайди-ку, ахир!

У ёғини суриштирсангиз, Абдулла Қаҳҳор совет даврида Абдулла Қодирийнинг “Обид кетмон”идан кейин диндорларнинг бетакрор, ёқимтой образини яратган. Лутф, ҳазил-мутойиба, енгил киноялар билан йўғрилган “Синчалак”даги тақводор, бир оз мутаассиб, аммо ниҳоятда ҳалол, ишбилармон, талбиркор Ҳамидулланинг юмористик тимсоли ўша давр адабиётида муҳим ҳодиса бўлган эди.

Ёзувчи ижодининг якуни ва чўққиси саналмиш “Ўтмишдан эртактлар”нинг энг нузли саҳифалари устозига бағишланган “Муҳаммаджон қори” бобидир. Бўлғуси адиб болалигида бу очиқ фикрли одам кўлида янгича — жадид усулида савод чиқаради, Куръони каримнинг охириги икки порасини ёд олади, жадид маърифатчилари дарсликларидан сабоқ чиқаради. Бир умрга бу илк устозига эҳтиромини сақлаб қолади. Умрининг сўнгги дақиқаларида мана шу табаррук зот билан хаёлан мулоқотда бўлади.

Абдулла Қаҳҳорнинг сўнгги кунлари, Москва касалхонасидаги видолашув дақиқилари адибнинг умр йўлдоши

Кибриё опанинг “Чорак аср ҳамнафас” китобида, Шухратнинг “Устознинг сўнгги кунлари” хотира-мақоласида анча батафсил ҳикоя қилинган. Жумладан, Шухрат ўша мақоласида касалхонада устоз билан мулоқотлари тафсилотларини қаламга олар экан, улардан мана бундай хулосага келади:

“У ҳаётда қандай мардонавор яшаган, ижод этган бўлса, ана шундай матонат билан сўнгги нафасигача ҳаёт кечирди. Унинг ўлимини эласам: “Ҳаёт билан видолашишнинг ўзи бир санъат экан. Бунга ҳам матонат ва ирода керак экан”, деган ҳаёлга бораман”.

Шухрат ака Абдулла ака билан ўша учрашувдаги ҳамма гапни ёзади-ю, лекин энг асосий нуқта — фақат унинг қулоғигагина айтган васияти ҳақида ҳеч нарса демайди. Бу ҳақда кейинроқ.

Энди Кибриё опадан эшитайлик. Ажал яқинлашаётганини сезган адиб Кибриё опадан Тошкентдан шоир Шухратни чақиртириб келишни илтимос қилади. “Ҳар ҳолда сочига оқ тушган, удумларимизни, мусулмончилиқни яхши билди, ота-онасини кўмган бу одамга айтадиган зарур гапларим бор”, деб туриб олади. Кибриё опа негадир, ўзи айтмоқчи, умрида биринчи мартаба Абдулла Қаҳҳорнинг бу хоҳишини бажо келтирмайди. Сўнг адиб Ўзбекистоннинг Москвадаги вакили Қосим Раҳимовни ҳузурига чақириб, “Зудлик билан менга Тошкентдан шоир Шухратни чақиртириб беринг. Мен айтадиган гапларимни айтиб, хотиржам бўлишим керак”, дея илтижо қилади. Вакил бу илтимосни бажо келтиради. Давоми опанинг ёзувларида:

“24 май куни эрталаб касалхонага қадрдон дўстлари Константин Симонов келди... Константин Симонов кетганидан кейин кўп фурсат ўтмай, шоир Шухрат етиб келди. Абдулла Қаҳҳор ўша куниеқ айтадиган гапларини айтиб, васиятларини қилдилар ва худди елкаларидан тоғ ағдарилгандек, бирдан хотиржам бўлиб қолдилар”.

Ҳўш, бу васият нимадан иборат эди? Кибриё опа ҳам бу хусусда лом-лим демайди. Кибриё опанинг шу сўзлари битилган китоби ҳам, Шухратнинг хотира мақоласи ҳам кирган “Абдулла Қаҳҳор замондошлари хотирасида” тўплами совет даврида — 1987 йили чиққан. У кезлари Абдулла Қаҳҳор васиятини ошкор қилиш имкони йўқ эди. Ҳатто адиб васиятини Кибриё опадан ҳам қизганиб, у хонадан ташқарига чиққанида айтган. Мен уни Шухрат аканинг ўз оғзидан такрор-такрор эштанман. Мана, Абдулла Қаҳҳорнинг қулоғимда қолган ўша сўзлари:

“Пайғамбар ёшини яшадим... Тақдирга тан бераман-да... Сиздан ўтиниб сўрайман, жоним чиқ-

қанидан то қабрга киргунимча бошимда турсангиз. Тобутимни Тошкенга олиб боргач, албатта яшикка солиб, «гомашага» кўясизлар. Улардан олдин ювиб-тараб, кафанликка ўранглар. Хунугим чиқиб ётмасин... Тезликда Кўқон яқинида Оққўрғонда турадиган устозим Муҳаммаджон қорини чақиртириб келинг. Жанозада имомликка ўша киши ўтсин. Қабристонга борганда яшиқдан олиб, кийимларимни ечиб, кафан билан лаҳадга кўйинглар. Елкам, танам Тошкентимиз тупроғига тегиб ётсин...”

Мен бу васиятни хотирам қуввати даражасида эслаб қоғозга туширдим. Янглишлар бўлса, Аллоҳдан кечирим сўрайман. Қани эди, бу васиятни Шухрат аканинг ўзлари ёзиб қолдирганларида, бор ҳақиқат янада равшанроқ бўларди. Афсус, 1987 йиллар шароитида бу ишни қилиш асло мумкин эмас эди.

Шухрат ака устоз васиятини тўла-тўқис адо этишга эришди.

Марҳумнинг тобути Тошкентга, ўз хонадонига келтирилгач, ҳукумат вакиллари видолашувга келади. Бош раҳбар Кибриё опага ҳукумат номидан таъзия изҳор қилиб, ундан: “Абдулла ака бизга қандоқ топшириқ бердилар?” деб сўрайди. Кибриё опа ўз дардини айтади, сўнг Шухрат ака адибнинг васиятини баён қилади. Бош раҳбар унинг сўзларини эътибор билан тинглади-ю, вазият тақозоси бўлса керак, ҳеч нарса демайди. Шухрат ака бу сукутни розилик аломати деб тушуниб, энг шимариб ишга киришади.

Қабристондаги дафн маросимида қутилмаганда ҳукумат раҳбарлари ҳам етиб келади. Одатдагидек, митинг бўлади, видолашув нутқлари айтилади, энг ҳаяжонли дил сўзларини Шухрат ака айтади. Раҳбарият қабр бошида турганига қарамай, кафанланган майит яшиқ тобутдан олиниб лаҳадга кўйилади, қабрга тупроқ тортилиши билан Муҳаммаджон қори тиловат қилади. Қуръон оятлари қабристон узра таралади.

Шу воқеаларга, мана, бир кам қирқ йил бўляпти. Ўша дақиқаларда адибнинг устози овозида янграган Қуръони карим оятлари садоси ҳамон қулоғим остида жаранглаб тургандек. Мана шу оятлар устоз руҳига қиёматга қадар ҳамроҳ бўлиб боришини Яратгандан сўраб қоламан.

Умарали НОРМАТОВ,
филология фанлари доктори, профессор

ҚИШЛОҚ АҲЛИ ҲИММАТИ БИЛАН

Бўстонлиқ туманидаги Хондайлик қишлоғи имони бутун, илми инсонлар макони. "Мезони шарият" рисоласининг муаллифи Сирожиддин маҳдум Мирзоҳид ўғли — Сидқий Хондайлиқий шу қишлоқда туғилиб ўсган. Ҳам диний, ҳам дунёвий илмларда ўз даврида шуҳрат топган серқирра адиб араб ва форс тилларини мукамал ўзлаштирган эди. У зот ўта меҳнатсевар ва ниҳоятда сабр-бардошли инсон бўлганлар.

Сидқий Хондайлиқийнинг падари бузруквор Мирзоҳид отани эл Ҳазрат домла деб эъзозлаган. Яқин-атрофдангина эмас, Сайрам, Фарғона тарафлардан ёшлар келиб ундан таълим олишган. Тошкентдаги Кесакқўрғон, Бегларбеги мадрасаларида ўқигач, Шоҳмуҳйиддин Охунд ёрдамида Бухорои шарифда илмини оширишга муяссар бўлган Мирзоҳид ота бутун умрини шогирдлар тарбиясига сарфлайди. Улардан келажақда етук илм соҳиблари чиққан эди. Шогирдларидан Имомали домла Кесакқўрғон мадрасасида йигирма беш йилча илм таҳсил қилиб, бир муддат шу даргоҳда талабаларга дарс ҳам беради. Кейинроқ Хондайлик аҳли илтимосига биноан қишлоғига қайтади.

Мустақиллигимизнинг биринчи йилидаёқ Имомали домла авлодидан Усмонали ота рағбати туфайли кўпчилик Хондайликда имон-эътиқоднинг ойдин кўчаларига қадам қўйди. Домла иштирок этган давраларда беҳуда сўзлар гапирилмас, беўхшов қилиқлар кўзга ташланмас, ажиб бир салобат ҳукмрон бўлар эди. Ўта камгап ва камсуқум домланинг бировга бақириб-чақириб у ёқда турсин, баландроқ овозда гапирганини эшитмаганмиз. Ножоиз хатти-ҳаракат бўлса ёки бирор ўринсиз гап эшитилса, домланинг секин бир назар ташлаб қўйиши кифоя эди. Усмонали ота бўлмаган йигин ва давраларда нимадир етишмай турарди. Муҳими, домла доим ёшларнинг илм олиши, камолоти масаласига кўтончаклик билан ёндашар, йўл-йўриқлар кўрсатиб, насиҳатлар қилар эди. Шу боис илми, софдил шогирдлар сафи кенгая борди. Мулла Азизхон уларнинг пешқадами. Ёш бўлса-да, имом-хатибликни ўн йилдан буён ўринлатиб адо этаётган Азизхоннинг мавъизалари тобора мазмундор, таъсирчан тус олмоқда.

Хондайлик Оқтош ҳудудидаги қишлоқларнинг энг гавжумларидан. Хонадонлар мингдан ортиқ, аҳолиси ўн мингга яқин. Шунга яраша ечимини кутиб турган муаммоларимиз ҳам йўқ эмас.

Камчиликлар, айниқса, ёшлар тарбиясида кўзга ташланади. Ота-оналар фарзандларини мустаҳкам имон-эътиқодли қилиб тарбияласалар, муаллимлар ўз касбининг фидойилари бўлишса, албатта, яхшилик сари бурилишга эришамиз.

Шу ўринда ҳаётий тажрибамдан бир оз оғиз гапирсам. Узоқ йиллар Тошкентда ишлаб нафақага чиққач, туғилган қишлоғимга қайтдим. Ҳамқишлоқларим илтимоси билан беш йил маҳалла қўмитаси раиси бўлдим. Шу жараёнда кўрдимки, шахсий ибрат бўлмаса, эзгуликлар учун астойдил жон куйдирилмаса, кўпчиликнинг боши қовуштирилмаса, ижобий ўзгаришлар бўлиши қийин экан. Биз ҳам хайрли ишлар учун астойдил киришдик. Биринчи ишимиз қабристон учун ер олиш бўлди.

Бирйўла кўприклар таъмирланиб, йўллар созланди. Беш чақирим олисдаги тоғ булоқлари улкан қоятошлар, чангалзору тўқайлар оша олиб ўтилиб, қишлоқ аҳли тоза ичимлик суви билан таъминланди. Қишлоқ марказидаги тепалик атрофида кўркам гузар барпо этдик.

Шу каби савобли юмушларда қишлоқ аҳли беминнат иштирок этди. Аммо соф маданий-маърифий тушунчаларни омма онгига чуқурроқ сингдириш масалаларида етакчи ташкилотлар, Ислоҳ институти ёки Ислоҳ университети сингари олий даргоҳлар, тажрибали устозларнинг кўмакларига муҳтожмиз.

Хондайликда ёшлар ҳузурида аҳён-аҳёнда бўлса ҳам, таниқди домла-имомлар келиб долзарб мавзуларда амри маъруф, наҳйи мункар қилсалар, шунингдек, қишлоқ имомлари вақти-вақти билан марказда малакаларини ошириб борсалар, кўзланган мақсадга эришиш осонроқ кечарди.

Асад АСИЛ,
ёзувчи

Нақшбандия тариқати муҷаддидия сулуки XVII аср охирларида Аҳмад Сирҳиндийнинг (ваф. 1034/1624) учинчи ўғли ва халифаси Муҳаммад Маъсумнинг (ваф. 1079/1668 й.) муриди ҳожи Ҳабибуллоҳ Бухорий (ваф. 1111/1699-1700 й.) воситасида Мовароуннаҳрга кириб келади. Бу шайх Эшон ҳожи лақаби билан ҳам машҳур бўлган¹. «Махозинат тақво» асарининг

Йиғлаб айдим: «Эй нигоро,
шу замон юзунгни оч»,
Деди: «Ёғушли кун
меҳр дурахшон ўлмаз».

Ғами йўқтур киши
озоридин Оллоҳёрнинг,
Зари холисни ушатган
била арзон ўлмаз.

Шу ўринда айтиб ўтмоқчимизки, бу ғазал биз кўрмаган

КИШИ КЎНГЛИНИ ЖАМ ЭТСА

Сўфи Оллоҳёр ижодига доир бир янги маълумот

муаллифи ҳожи Ҳабибуллоҳни ҳижрий XII асрнинг муҷаддиди деб атайди². Унинг шогирдларидан Халифа Наврўз, Муҳаммад Обид ва Сўфи Оллоҳёр каби шайхлар эса XVIII асрнинг биринчи ярмида Бухоро хонлиги ҳудудида нақшбандия-муҷаддидия тариқати таълимотини кенг тарғиб қиладилар.

Манбаларда Халифа Наврўзнинг ҳаёти ҳақида маълумотлар жуда кам учрайди. Шу ўринда Халифа Наврўз ҳаётига оид маълумотларга аниқлик киритувчи бир хабарни қайд этиш мақсадга мувофиқ. Халифа Наврўзнинг қабри Қашқадарё вилояти Китоб тумани Паландара жамоа хўжалигида, туман марказидан ўттиз чақирим масофада жойлашган Катлос қишлоғи қабристонида экан. Маълум бўлишича, ана шу қишлоқда Сўфи Оллоҳёр ҳам икки-уч йил яшаб, Халифа Наврўздан таълим олган.

Маълумки, Сўфи Оллоҳёр асарларида фикҳ, ақоид ҳамда ахлоқ-одоб масалалари назмий баён этилган. Унинг китобларини маърифатпарварлар диний адабиёт сифатида кенг ўқитиб келишган, кўп нусхалар кўчириб қолдиришган.

Шаҳрисабзлик шоир, нақшбандия тариқати шайхи Исмоилхон Фақирий (1910-1980) меросларини ўрганар эканмиз, қўлёзмалар орасида Сўфи Оллоҳёр қаламига мансуб бир янги ғазалга кўзимиз тушди³. Олти байтдан иборат бу ғазални бошқа манбаларда учратмаган эдик. Шу боис, ушбу ғазални ҳеч қандай шарҳу тафсилотларсиз эътиборингизга ҳавола этамиз.

Ғазал

**Жон чекиб, ғусса ютиб
то жигаринг қон ўлмаз,
Мақсадинг ҳосил ўлиб,
мушқулинг осон ўлмаз.**

**Бошини доша уриб,
дона элакдан ўтмай,
Мушт уруб, ўт ичина
солмасалар нон ўлмаз.**

**Эй йигит, маслаҳатинг
айғали бир пир керак,
Бекамон ўқ неча турлук
била паррон ўлмаз.**

**Роҳати банда қазосига
ризо бермакдур,
Ҳар киши кўнглини жам
этса, паришон ўлмаз.**

бошқа манбаларда ҳам учраб қолиши мумкин.

Сўфи Оллоҳёр маънавий меросининг жуда кўп қирралари ҳали ўрганилмаган. Шунингдек, у мансуб бўлган нақшбандия-муҷаддидия тариқатининг XVIII аср биринчи ярмидаги ҳолати ҳам жиддий тадқиқотларга муҳтождир.

Масъудхон ИСМОИЛОВ,
*тарих фанлари номзоди,
ЎЗМУ ўқитувчиси*

¹Анке фон Кюгельген. “Расцвет Накибандия-муҷаддидия в Средней Трансоксании с XVIII до начала XIX вв”. Сборник статей памяти Фритца Майера / Составитель А.А. Хисматулин. – С.Петербург, 2001. – С.290.

²Мир Хусайн ибн амир Шоҳмурод. “Махозин ат-тақво”. – ЎзРФАШИ қўлёзмаси, 51-рақам, 106-варақ.

³Фақирий ҳақида қаранг: Каттаев К. “Махдуми Аъзам ва Даҳбед”. – “Самарқанд”, 1994; Воҳидов Ш., Эркинов А. “Шаҳрисабзлик хатот ва шоирлар”. “Маърифат” газетаси, 2004 йил, 17 март; Воҳидов Ш., Исмоилов М. “Фақирий олим, шоир ва шайх”. “Мозийдан садо”, 2004. 4-сон; Воҳидов Ш., Исмоилов М. “Фақирий”, Ўзбекистон Миллий Энциклопедияси. IX жилд. Т., ЎЗМЭ, 2005, 213-бет.

ТОШКЕНТИ ХАТТООТЛАРИ

Тошкент хаттотларининг устози ҳақли равишда моҳир қилқалам устаси Исмоил Муборақдир. У ҳижрий 665 йили саҳифаларга нақш этган Куръони карим нусхаси хаттотликнинг гўзал намунасидир. Ушбу ноёб кўлэзма ҳозир Ўзбекистон мусулмонлари идораси кутубхонасида авайлаб сақланмоқда.

Жалолиддин Юсуф Шоший ўн олтинчи асрда Тошкент наққошлик, хаттотлик санъатида энг юқори мартабага эришган бўлса, Муҳаммад Шайх Саидхўжа ўғли Тошкандий насх хатининг моҳир хаттотларидан эди.

Мавлоно Обидий Шоший улуг хаттот, настаълиқ хатининг устоди бўлиб, машҳур хаттот Мир Али Табризийнинг шогирди эди. Унинг настаълиқда ёзган бир сандиқ тўла санъатли хатлари бўлган.

Мир Иноят Бобоҳон ўғли Оқмасжид маҳалласидан бўлган. У Куръони каримни кўчиришдан ташқари дарсликлардан, Сўфи Оллоҳер асарларидан нусха кўпайтирган.

Яна бир Мир Иноят Тошкандий хаттот Терак маҳалладан. Бухорода илм олиб, Тошкентда мударрислик қилган. У “Ҳошияи Ақоид” асарини ва

Абдурахмон Жомийнинг “Фавойиди зиёия” китобини бадийи настаълиқ хати билан китобат қилган. У бир неча йил “Кўкалдош” мадрасасида араб, форс тилларидан дарс ҳам берган.

Тошкентлик яна бир машҳур хаттот Тўрахўжа эса “Румузоти Ҳофиз”, Навоийнинг “Хамса”-си, “Қасидаи Бурда” ва бошқа асарларни кўчирган.

Мираҳмад Абдурахим ўғли Мирий 1833 йилда Тошкентнинг Кўкча даҳасида, собиқ Ўзганд маҳалласида туғилган. Мактабда саводини чиқаргач, Тошкентда Ходихон аъламдан, Фарғонада Охунжон домладан дарс олган, айна пайтда хаттотликни ўрганган. Бухорода олимлик рутбасини олгач, Тошкентга қайтиб келиб, бедилхонлик билан ном қозонган. Бешёғоч даҳасидаги Абулқосимхон мадрасасида тўрт йил, Отабой ҳожи мадрасасида ўн йил араб, форс тилларидан дарс берган. Шогирдларга настаълиқ ва насх хатларини ўргатган. Назми таъб хаттот бўлган, кўпгина шоирларга устозлик қилган. Мирий 1898 йили Бухорода турган вақтида “Фикҳул акбар” асарининг 869 байтини арабчадан таржима қилиб, уни “Иқди дурар шарҳи фикҳул акбар” деб атади. Бу асар 1908 йили шогирдлари Мулла Юнус Ҳакимжонов ва Абдулмажид томонидан нашр этилган. 1916 йили Ўртаовулда вафот этган ва васиятига кўра Зангиота даҳмасига қўйилган.

Қори Фазлуллоҳ Миржалол ўғли Алмаий XIX асрнинг машҳур шоири ва хушнавис хаттотларидан. У Муқимийнинг дўсти бўлиб, форс, араб, ўзбек тил-

ларида яхшигина шеърлар ёзган. Етук олим Алмаий араб тили сарфига доир “Авзон ал-жумуъ” асарининг муаллифи, машҳур ҳинд масали “Калила ва Димна” таржимонидир. Бир кечада “Чор китоб”ни тўла кўчириб чиққани эсдаликларда ёзиб қолдирилган.

Муҳаммад Зариф Тошкентнинг собиқ Тинчоб маҳалласида улғайган билимдон ва шоиртабиат хаттот эди. Ёшлигида Қашқарга бориб, Тажаллий Деҳлавийдан араб ва форс тилини пухта ўрганган. Кейин юртига қайтиб, “Соил ва масоил ли маромил масъул васоил” (“Сўровчи ва жавоб берувчининг завқиға мос савол-жавоблар”) асарини араб тилидан форсчага ўгирган ва гўзал хат билан кўчирган. Бу китобни 1915 йилда Фулом Расулхўжа нашр эттирган.

Тошкент хаттотлик мактабининг бешинчи силсиласи моҳир хаттот Муҳаммад Шоҳмурод котиб Неъмат ўғлидан бошланади. У саводини чиқарганидан сўнг Довудхўжа котибдан хат санъатини ўрганади, настаълиқ хатини мукаммал эгаллайди. Машҳур хаттотлардан Мир Али Табризий, Султон Али Машҳадий, Мир Али Хиравийларга тақлид қилиб шикаста хатлар билан диний ва адабий асарларни китобат қилади. Навоий, Жомий, Ҳофиз, Бедил асарлари, Куръони карим поралари, “Чор китоб”, “Маслакул муттақийн” ва бошқа китоблари 1867-1917 йилларда Тошкентда фаолият кўрсатган Лахтин, Бердиёнбах, Каминский, Ильин, Порцев, Яколов, Фулом Ҳасан ва бошқалар қурган тош-

босма (литография) матбааларида нашр этилган. Шоҳмурод котибнинг тошбосмада кўпайтирилган нусхалари Тошкент, Самарқанд, Бухоро, Фарғона шаҳарларига тарқала бошлади.

Қори Абдуманнон Абдулваҳоб ўғли Тошкентдаги Ҳофиз Кўҳакий маҳалласида яшаган. Бухорода таҳсил олиб, араб ва форс тилларини мукаммал ўрганган. Настаълиқ ҳагида Ислом оламида машҳур бўлган жуда кўп китобларни кўчирган. Унинг дастхатига мансуб Жалолиддин Суютийнинг “Исофил мубатто бир жולי муватто” арабий қўлёзмаси Шарқшунослик институтига сақланади.

Булардан ташқари Тошкентда яшаган, ижод қилган Юсуфжон Зокиржон ўғли, Шоҳ Ислом Котиб Шоҳ Муҳаммад ўғли, Муҳаммад Азим Музниб Рўзимухаммад Тошкандий ўғли, Муҳаммад Ёқуб Тошкандий, Саййид Мақсудхон Эшон ўғли, Утаб Расулмуҳаммад ўғли, Сирожиiddин Махдум Сидқий Хондайлиқий, Ибодилло Одилий ва бошқа ўнлаб хатотлар араб, форс, турк тилларида қўлёзмалар китобат

қилиб, юртимизда Ислом тарихи ва маданияти ривожига салмоқли улуш қўшишди.

Қодирхон АБДУРАЗЗОҚОВ,
Намангандаги Ҳомиддин қори масжиди имом-хатиби

Манбалар:

1. Исҳоқхон Ибрат. “Жомеъул хутут”, “Матбааи Исҳоқия”, 1910 йил, Наманган.

2. Муҳаммад Солих Хожя. “Тарихи жадидаи Тошкент”, II жилд, 336-бет.

3. Абдулқодир Муродов. “Ўрта Осиё хатотлик санъати тарихидан”, Тошкент, 1971.

Бозорда эркаклар пайпоғини сотиб ўтирган кишининг ёнига яқинлашдим, ювганда ранги чиқиб кетмайдими, деган саволимга:

— Агар ранги чиқиб кетса, топган пулим ҳаром бўлсин, берган пулингизни боламнинг ўлимига ишлатай, — деди ҳеч иккиланмай. Дарҳол ундан уч жуфт пайпоқ сотиб олдим.

рин севмас бир ҳолатдадир, Фиръавннинг соқоли мисол диллар сиёҳ (соқолини қорага бўяган илк инсон Фиръавн эди). Соқолларингизни қорага бўяманг, у жаҳаннамнинг рангидир, деган эдилар Расуллуллох (соллаллоху алайҳи ва саллам).

ОИТС дейилса, ҳаммани ваҳм қоплайди. Аслида унинг

ЮРАГИМИЗ НЕЧТА ЎЗИ?

Хар гал юваётганимда гўё пайпоқдан эмас, менинг дилимдан сим-сиёҳ ранг оқаётгандек титрашга тушаман. Нега ўша саволни бердим, нега уни қасам ичишга мажбур этдим... Рицарни бўса олмоққа чорлаган маликага рицар: “Менинг юрагим битта, уни парчалашни истамайман”, дея жавоб берган эди. Дунё хар дақиқада бетақрор хусн ва фусун билан бўсалар олмоққа чорлайди. Биз эса унинг қақирғига жавоб бераверамиз, бераверамиз.

Юрагимиз нечта ўзи?!

Кўчага чиқишим билан оёғим остига қарайман. Қарайман-у, Ерга ачиниб кетаман. Ҳамма унинг юзига тупуради. Куёшга ҳавасим келади. Куёш эса мўминнинг қалбига ҳавасда. Чунки мўминларнинг қалбидаги нурнинг саксон мингдан бир бўлагига эга бўлган куёш фақат оламни ёритар, тупроқдан-да қаро дилларни ёрита билмас.

Бугун кўнгиллар бир-би-

давоси бор. У орттирилган иммунитет танқислиги. Аммо тугма, азалий мийсоқдаёқ берилган бир иммунитет бор. Инсониятда ўша иммунитетнинг пайиши, йўқлиги хавфли. У имон-этикод иммунитетидир.

Бишри Хофий ҳазратлари “Ўлимнинг давоси бор, у имондир”, дейдилар. Ўлимгача бўлган касалликларнинг давоси ҳам шу. Чунки у оғриқларга, чинқириқларга, санчиқларга, тигларга муносиб қаршилиқ кўрсатади, қийинчиликларга сабр қилади, курашади. Ундан кучлироқ, курашувчанроқ бошқа иммунитетни билмайман.

Сурайё ЗОҲИР

Машғал ХУШВАҚТ

“Аллоҳ” деганларнинг топгин изидан

Имкон

Ейишга супрада нону ошинг бор,
Нафсингни тийишга бор ҳали онинг.
Гуноҳинг ювишга ҳали ёшинг бор,
Ҳали ёлворишга қодир забонинг.

То фано элчиси бўлмай намоён,
Ханжардай ҳалқумга ботмай Хайробод.
Наъзнинг* чангалида чинқирамай жон.
Наъзнинг чангалида тирқирамай дод —
Тавба қил!

Шунда вужудингни ювгайдир кўзинг,
Ажаб эмас тавбанг қабул бўлса гар.
Шунда куладирсан ўзингдан ўзинг,
Шунда қиладирсан ичингга сафар...

* * *

Юрак босқониди майдаланар Вақт,
Тафаккур раҳмида ўсади ҳадик...
Нафси баҳимадан одам топган “бахт”
Кундан кун табаррук,
Кундан кун суюк.

Кундан кун димоғлар борар суюлиб,
Кундан кун умид ҳам тамага ўхшар.
Кундан кун қурсоғин гапига кириб,
Бир парча дилни ҳам еб кўяр башар...

* * *

Бўралаб-бўралаб сўкинаётган эр,
Тинмай қарғиш қусаётган жувон
Ва тинмай нон сўраган гўдак,
Андуҳ болалаган кўрғон...

Сўкинчлардан безгай фаришта,
Қарғишдан титрайди ҳатто малойик.
Минг саксон еридан узилган ришта —
Қариндошчилик...

Қарғанаётган жувон...
Сўкинаётган эр...
Ивирсиқ ҳовли...
Ит ялаган қозон...

*Жон таслими ҳолати

Бўйларим чўзилар,
Тўлар билагим,
Полвон, норғул бўлдим йил ўтган сайин.
Кичик келиб қолар янги кўйлагим,
Ота, бундан шодсан, бахтлисан тагин.
Ота, яна дўкон томон чопасан,
Тақдир сени шундай бахтиёр қилган.
Тагин жилмаясан, бўласан хурсанд,
Сени тақдир қандай майин тўқиган...

Мен-чи, сархуш эдим,
Севинар эдим,
Ҳар сафар кўйлакни келтирса отам,
Мендан омадлироқ бола йўқ дердим.
Йўқ эди отамдан бахтлироқ одам.

Бўй-бастим чўзилди
Бу йил ҳам мана,
Юрагим эзилди биринчи марта:
Кичик келиб қолди кўйлагим яна,
Катта келиб қопти кўйлагинг, Ота!..

“Аллоҳ” де...

Кундан кун кўпайиб кетар давлатинг,
Кундан кун шайтонинг улғайиб борар.
Кундан кун озайиб қолар шафқатинг,
Кундан кун ҳимматинг мунғайиб борар.

Кундан кун ортиқдир ичингга алам,
Кундан кунга захру заққумдир ошинг.
Кундан кун лошингга интиқ жаҳаннам,
Кундан кун яқинроқ кундага бошинг...

“Аллоҳ” де — шайтонинг дарров беркинар,
“Аллоҳ” де — ўлажак ичингга ҳасад.
“Аллоҳ” де — қайгадир ҳасрат чекинар,
“Аллоҳ” де — тўлади оғзингга асал.

“Аллоҳ” деганларнинг бол бор оғзида,
Уларни қидиргин, уларни топгин.
“Аллоҳ” деганларнинг чопгин изидан,
“Аллоҳ” деганларнинг изини ўпгин...

Асака

Маҳмуд АЛИМОВ

Топдим

Умрнинг лаззатин тоат-ибодатлар қилиб топдим,
Кўнгил сокинлигини Ҳаққа итоатлар қилиб топдим.

Ичи чиркин, таши тилло ажиб васвас экан очун,
Қутулмоқлик йўлин нафсни маломатлар қилиб топдим.

Ибодат этгани дилдан риё исёнини қувдим,
Қироат лаззатин Қуръон тиловатлар қилиб топдим.

Магар рўзғор ғами бирла эландим халққамас, Ҳаққа
Ҳалол ризқни ҳалол касбу тижоратлар қилиб топдим.

Бу кенг дунё кўзимга тор кўринган кезлари минг бор
Кўнгил юмшоқлигини хайру саховатлар қилиб топдим.

Ҳидоятсиз ҳақиқатни тан олмоқ ҳеч иложсиздир,
Ҳидоятни Худога чин муножотлар қилиб топдим.

Бу дунё молидин кўнгил узиб, ухро тожин кийдим,
Ғанийликнинг сири на сабру қаноатлар қилиб топдим.

Работи эски бу дунё қолар биздан-да тез кунда,
Мана исбот — мазорларни зиёратлар қилиб топдим.

Муғанний, кел бу дунёнинг ўйин-кулгусидан кечгин,
Йўқотган фурсатим қадрин фаросатлар қилиб топдим.

Ишонмасман

Магар нафсим айш-ишратга тўйдим деса, ишонмасман.
Тўйиб энди сени ҳам тинч қўйдим деса, ишонмасман.

Чунки нафсим тинч турулма, бир дам орзусиз юрулма,
Ҳатто қасам ичиб энди сўндим деса, ишонмасман.

Чин дўстингман дея айтар ҳамон маккора-маккора,
Кўргил, мана, икки кўзим, ўйдим деса, ишонмасман.

Аждаҳонинг бошин узсам,
 бош ўрнидан чиқар минг бош,
Минг бошимдин жудо бўлдим,
 ўлдим деса, ишонмасман.

Кунда минг бор нафсага қарши
 кураш қилмоққа шайландим,
Тўхташ йўқ, чун хонавайрон бўлдим деса, ишонмасман.

Эй Муғанний, нафсинг бир ит, думин ликиллашиб ҳарчанд,
Буюр, барча шартларингга кўндим деса, ишонмасман.

Тошкент

Усмон ДАВЛАТ

Мадина

Пайғамбарим суйган, қўним топган жой,
Мўминлар осойиш, тиним топган жой,
Ҳақ динимиз иқбол-унум топган жой,
Пайғамбарим шаҳри — Мадинам менинг,
Қалбим тубидаги хазинам менинг...

Кубога, Уҳудга тўймади кўзим,
Киприкдаги ёшим — муҳаббат сўзим,
Муносиб бир уммат бўлдимми ўзим?
Пайғамбарим шаҳри — Мадинам менинг,
Қалбим тубидаги хазинам менинг.

Не-не азиз зотлар фидоси бўлди,
Кўплар бир кўрсам деб гадоси бўлди,
Ҳожи Усмон ҳуснинг шайдоси бўлди,
Пайғамбарим шаҳри Мадинам менинг,
Қалбим тубидаги хазинам менинг...

Мўминлик

Мўмин бўлсанг, ҳалим бўлганинг яхши,
Дўстлар билан қалин бўлганинг яхши.
Фақат қалби салим бўлганинг яхши.
Азму қарори шу мусулмонлиқнинг.

Мўминлар ранжимас мусибат келса,
Бировлардан кўрмас қоқилса-турса,
Йўқда сабр, борда шукр келтирса,
Азму қарори шу мусулмонлиқнинг.

Ризқни Аллоҳ берар, талабгор ўзинг,
Ҳаромдан қоч, ахир бор ақл кўзинг,
Ёлғон-яшиқлардан сақлай бил сўзинг,
Азму қарори шу мусулмонлиқнинг.

Андижон

Акмал АВАЗ

ТИБ ҲУКМЛАРИ

Савол: *Ислом жарроҳлик амалиётига рухсат берадими?**

Жавоб: Ҳа, албатта. Бунга далил Моида сурасининг 32-оятидир. Аллоҳ таоло айтади: **“...ким бирор жонни ўлдирмаган ва ерда бузгунчилик қилиб юрмаган одамни ўлдирса, демак, гўё барча одамларни ўлдирибди ва ким унга ҳаёт ато этса, демак, гўё барча одамларга ҳаёт берибди...”** Ушбу оятда Аллоҳ таоло инсон ҳаётига тажовуз қилиш гуноҳини баён қилиш билан бирга, инсонга **“ҳаёт бериш”**-нинг, яъни, ҳаётда қолиш учун ёрдам беришнинг ажри ҳақида ҳам сўз юритмоқда. Унинг ҳаётда қолиши эса, руҳий ҳамда жисмоний соғломликни, бу соғломликка путур етказувчи омилларни кетказишни тақозо этади.

Имом Бухорий, Имом Муслим ва бошқа муҳаддислар ривоят қилган ҳадисларда Расуллуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бошларидан қон олдирганлари баён

қилинган. Бу эса жарроҳлик амалиётининг кичикроқ кўринишидир.

Савол: *Жарроҳлик амалиётда қатнашувчи шахслар ва уларнинг вазифалари ҳақида қисқача маълумот берсангиз.*

Жавоб: Жарроҳлик амалиётда жарроҳ, наркозчи (анестезиолог) ва ҳамширалар иштирок этадилар. Жарроҳ керакли билим ва тажрибага, шунингдек, соҳа мутасаддилари томонидан берилган рухсатга эга бўлиши керак бўлиб, ўз ишига тўла жавобгар шахс ҳисобланади. Наркозчига ҳам худди шундай талаблар қўйилади. У беморнинг умумий ҳолатини текширишга, наркозлаш жиҳозлари созлигига, шундан келиб чиқиб, беморга бериладиган ҳушсизлантирувчи дори миқдорига, сифатига ҳамда амалиёт давомида бемор аҳолининг барқарорлигига, амалиётдан сўнгги белгиланган муддатда беморни ҳушига келтиришга тўла жавобгар шахсдир. Ҳамширалар эса, беморни амалиётга тайёрлаш, амалиёт пайтида керакли дори-дармон, асбобу-ускуналарни тахт қилиш, ўзи-

га буюрилган ишларни айтилганидек бажариш, бемор аҳолидан шифокорни ҳабардор қилиш масъулиятини оладилар.

Савол: *Жарроҳлик амалиётини ўтказишнинг қандай шартлари бор?*

Жавоб: Шартлар қуйидагилардан иборат:

Ўтказиладиган амалиётга динимиз рухсат берган бўлиши.

Беморда бундай амалиётга эҳтиёжнинг бўлиши.

Амалиётга беморнинг ижозат бериши.

Шифокор ва ёрдамчиларида етарли билим ва тажриба бўлиши.

Амалиётнинг муваффақиятли ўтишига жарроҳда етарли асос бўлиши.

Амалиётдан ўзга чоранинг йўқлиги.

Амалиётнинг бундан каттароқ, оғирроқ оқибатларга олиб келмаслиги.

Амалиётнинг беморга нафи тегиши.

Савол: *Ўтказиладиган амалиётга динимиз рухсати шартлигини қандай тушунамиз?*

Жавоб: Еру кўкдаги бар-

*Давоми, бошланиши ўтган сонда

ча нарса Аллоҳ таолонинг мулкидир, шунингдек, инсон танаси ҳам. Аллоҳ таоло айтади: **“Осмонлар ва Ер ҳамда улардаги бор нарса Аллоҳнинг мулкидир”** (Мо-ида, 120). Шундан келиб чиқиб, бемор ҳам, шифокор ҳам бировнинг мулки бўлган нарсани унинг изнисиз ўзлари-ча тасарруф эта олмайдилар. Инсон танасини тасарруф қилишда Аллоҳнинг ижозати шартлиги шу билан изоҳланади.

Савол: Беморга амалиёт-қачон бўлиши тушунтириб берсангиз?

Жавоб: Агар амалиёт ўтказилмаса, беморга катта зарар етиши сабабли беморда амалиётга зарурат туғилади. Чунки амалиётга зарурат туфайлигина рухсат этилади. Бундай зарурат эса амалиёт ўтказиладиган лаҳзагача давом этиши керак.

Савол: Бемор мажнун ёки ёш бола каби ўз ишига тўла жавоб бера олмайдиган бўлса, у ҳолда амалиётга ижозатни ким беради?

Жавоб: Беморнинг васийлигини олган шахс, яъни, ота, бобо кабилар берадилар.

Савол: Динимиз рухсат берган жарроҳлик амалиётига тўхталиб ўтсангиз.

Жавоб: Қуйидаги амалиётлар динимиз тарафидан изн берилган амалиётлар сирасига киради:

1. Даволаш мақсадидаги амалиётлар. Бунга беморнинг соғлигини сақлаб қолиш учун зудлик билан ўтказиладиган амалиётлар, бемор ҳаётининг нормаллашувига сабаб бўладиган амалиётлар, ўтказилмас келажакда турли асоратлар келтириб чиқарувчи касалликларнинг олдини олиш мақ-

садида ўтказиладиган амалиётлар киради. Баданга кирган ўқни олиб ташлаш, ёрилиб кетган ошқозонни даволаш, юрак нуқсонларини бартараф этиш, кўричак, бурунда пайдо бўлган гўштни олиб ташлаш каби амалиётлар ҳам мисол бўла олади. Бу ҳолатларнинг хавфлилик даражасига қараб шифокор беморга зудлик билан ёрдам бериши шарт, уни ёрдамсиз қолдириш қатъийан ҳаромдир. Бемор ҳолатининг хавфлилик даражасига кўра, баъзи рухсат берилмаган ишларга (наркозлаш, авратни очиш) рухсат берилади. Бу ишлар динимиздаги “қийинчилик бор ерда енгиллик ҳам бор” қоида-сига биноан қилинади. (“Қоваидул фикҳ”. Зарқо. 8-бет).

2. Аниқ ташхис қўйиш мақсадидаги амалиётлар. Агар касалликка ташхисни жарроҳлик амалиётисиз қўйиб бўлмаса, унда бундай амалиётга рухсат берилади. Масалан, қорин бўшлиғи аъзолари касалликлари амалиётида.

3. Туғиш жараёнидаги жарроҳлик амалиёти.

а) Онанинг ҳаёти, ҳомилининг ҳаёти ёки ҳар иккисининг ҳам ҳаёти хавф остида қолганида. Бунга боланинг бачадондан ташқарида ривожланишини мисол қилиш мумкин;

б) ўлим хавфига етиб бормайдиган, лекин қаттиқ қийинчиликлар келтириб чиқарувчи ҳолатлар. Бунга тос суягининг торлиги, туғиш жараёнида иштирок этувчи мускуллардаги нуқсонлар туфайли ўтказиладиган амалиётлар киради;

в) ҳар икки ҳолатда ҳам шифокор ўз илми ва тажрибасидан келиб чиқиб ҳаракат қилиши, бемор ва унинг яқинларининг ноўрин илтимос, босимларига ён бермаслиги талаб этилади. Акс

ҳолда жавобгарлик унинг бўйнидадир.

4. Динимиз кўрсатмаси бўлган жарроҳлик амалиёти. Бунга динимизда тарғиб этилган ўғил болаларни хатна қилиш амалиёти киради.

5. Анатомик мақсадлардаги жарроҳлик амалиёти. Бунга инсон аъзоларини мукамал ўрганиш ва ўргатиш мақсадида ўликларни ёриш амалиёти киради. Бундай амалиётсиз етук мутахассислар етиштириш имконсизлигини ҳисобга олиб, уламолар рухсат беришган.* Лекин бундай амалиётлар ҳам зарурат чегарасидан чиқмаган ҳолда ўтказилиши лозим.

Энди, судтибэкспертиза учун ўтказиладиган ёки эпидемия хавфини аниқлаш учун ўтказиладиган ёриш амалиётларига келсак, ҳар иккиси ҳам жоиз.

6. Зарурат учун қилинадиган пластик жарроҳлик амалиёти. Бундай амалиётнинг “зарурат учун” деб қайд этиб қўйилгани бежиз эмас, чунки бундай амалиётнинг ҳеч қандай заруратсиз, ҳавойи нафс хоҳиши билан ўтказиладиган тури ҳам бор. Зарурат учун қилинадиган пластик жарроҳлик амалиёти инсон жисмидаги нуқсонларни, мажруҳликни бартараф этиш учун ўтказилади. Чунки бундай нуқсонлар кишига ҳам жисмоний, ҳам маънавий зарар келтириб, бир қанча ноқулайликлар келтириб чиқаради. Амалиётнинг бу турига куйиш натижасида қилинадиган туғма нуқсонлар сабабли ўтказиладиган (бармоқларнинг кўшилиб кетиши, очик бўлиши лозим бўлган тешикларнинг берклиги ҳолатлари ва ҳоказо) амалиётларни мисол қилиб келтириш мумкин.

(Давоми келгуси сонда)

* (Ал-Азҳар университети фатво бўлими, 1971; Макка Исломул фикҳи академияси, 1987; “Аҳқомул жироҳат тиббийа”, Муҳаммад ибн Муҳаммад ал-Мухтор аш-Шинқитий, 338-б).

Кимсан МАШРАБ ТУРОН ўғли

НАДОМАТ

(Ҳикоя)

Бомдод намозидан кейин одамлар гурр ўринларидан туриб, хонақоҳни тарк эта бошлашди... Охирида ҳовлига имом чиқди.

Авазбек имомни эшик олдида кутиб турган эди, яқинига келди.

— Ассалому алайкум.

— Ваалайкум ассалом... Ҳа, Авазбек, тинчликми?

— Тинчлик...

Авазбек тараддуланди. Имом унинг ҳолатини тушуниб, хонасига ишора қилди:

— Қани, ичкари кирайлик.

Авазбек кўрпачанинг бир четига ўтирди. Нимадир ташвиш унинг ич-этини кемираётгани юз ва кўзларидан сезилиб турарди.

— Тайёргарликлар битай деб қолдими? — деб сўради имом унинг кайфиятини кўтармоқчи бўлиб. Ҳарҳолда ўн кунлардан кейин Авазбек ҳажга жўнайдил!

— Шукр... Аммо мен ҳозир бошқа бир масалада олдингизга келдим. Маслаҳатингиз керак бўлиб қолди.

— Марҳамат, — деди имом ҳамдардона оҳангда. — Қўлимдан келса, жоним билан.

Авазбек бир тин олиб, ҳикоясини бошлади:

— Тақсир, биласиз, бешолти йил орасида бир нечта дўкон очдим, устига ошхонам ишлаб турибди. Аллоҳга шукр, рўзгорим бут, бирон камчилигим йўқ... Уч-тўрт кун бурун бир иш бўлди, ўшандан бери

ўзимда эмасман гўё. Бир кун эрталаб ошхона учун бозор-ўчар қилиб келсам, мени бир одам кутиб ўтирган экан. Юз-қўлимни ювиб емакхонага ўтдим. Ҳали вақт эрта бўлгани учун хўрандалар деярли йўқ эди. Бурчакроқдаги стол ортида бакувват бир одам ўтирибди. Ёшиям ўрта, шу, қирқ-элликлар орасида бўлса керак... Хуллас, гапнинг қисқаси бундай: мен бундан ўн беш йиллар муқаддам машина йўқотганман. Аниқроғи, машинамни ўғирлаб кетишган. Уч йилча минган эдим, холос. Бормаган ерим, суриштирмаган одамим қолмади. Мана, энди, орадан шунча йил ўтиб ҳалиги одам келиб ўтирибди.

“Ҳозир ўша машинангизни бозорда неча пулга олиши мумкин эди?” деб сўрайди.

Ҳайрон бўлдим. Елка қисдим.

“Неча пулга сотган бўлардингиз?” деб сўради яна меҳмон.

Тўғри, машинам яхши эди, лекин ҳозир ўзимизникилар чиқиб, “Жигули”ларнинг нархи тушиб кетган. Унга нима деб жавоб қилишним билмай қолдим. “Кечирасиз органданмисиз?” деб сўрасам, “Йўқ! Чама-лаб кўринг-чи”, дейди.

“Ўша пайтдаги ҳолатида нари борса тўрт мингга олар-ов, — дедим. — Лекин бўлар иш бўлиб ўтган, энди уни бозорга опчиқшнинг фойдаси йўқ”.

Меҳмон индамади. Портфелидан ҳужжат олиб менга узатди.

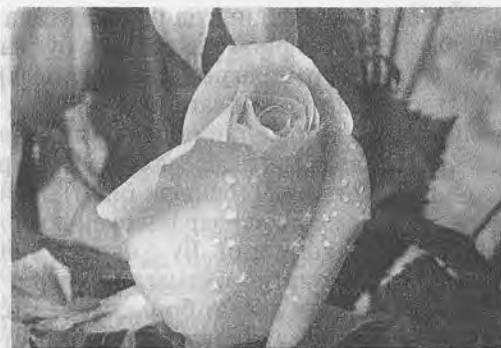
“Мана шу техпаспорт сизникими?” деб сўради.

Ҳужжатни қўлга олиб, анграйиб қолдим. Ҳақиқатан, у меники эди.

“Ҳа”, дедим.

Шунда меҳмон кўзларимга тик боқиб турди-да, ўта босиқлик билан гап бошлади:

“Авазхон ака, гапимга кулоқ солинг. Менинг исмим Муҳаммадамин. Отамдан жуда эрта етим қолганман. Ҳатто у кишини эслаёлмайман. Онамнинг айтишларича, билимли, ҳалол-пок инсон бўлган эканлар. Йиллар ўтиб, улғая бордим. Болалик чоғимдан техникага жуда қизиққанман. Саккизинчи синфни битириб, автослесарликка ўқидим. Сўнг ВАЗга ишга кирдим. Лекин ҳеч бирим икки бўлавермади. Мен эсам яхши яшашни хоҳлардим. У йўқ-бу йўқ, аста-секин қинғир ишларга қўл ура бошладим. Ҳатто машина ўғирлашгача етиб бордим. Ўзим уста бўлганим учун, ҳеч ким мендан гумонсирамасди. Бу қабиҳ ишларимдан онам тугул, энг яқин дўстларим ҳам хабарсиз эдилар. Ҳаммаси хамирдан қил суғургандек енгил кўчарди. Шундай қилиб, ойлар, йиллар ўтди. Мустақиллик келди. Ўз кучи, ақл-заковатини ҳаётга татбиқ этолмай юрган ишбилармонларга катта йўл очилди. Мен ҳам шулар қаторида, аввал хусусий устахона, кейин автомобилларга кенг қўламда хизмат қиладиган ишхона, бир нечта автомагазин очдим. Ҳозирги кунда бой, бадавлатман. Биласизми, бу гапларни оқизмай-то-

Атиргул ва печакгул

Печакгул ҳам гулман дея даъво қилади. Лекин тикани йўқ ва кўриниши беозор бўлса ҳам, у ҳеч қачон атиргул бўла олмайди.

Чунки атиргул қуёшга қараб дадил ўсади, бировга таянмайди. Печакгул эса юқорига қараб интилаётган бошқа бировнинг танасига чирмашиб олмаса, тепага ўса олмайди. Бу билан у, ўзининг ҳам, ўзганин ҳам яйраб ўсишига йўл қўймаётганини, қийнаётганини билмайди ҳам!

Қанчалик уринмасин, уни ҳеч ким узиб олиб, суйганига тақдим этмайди. Ёки гулдонга солиб, дастурхон устига безатиб қўймайди. Гарчанд нозик новдасининг ҳар еридан кўплаб чечаклар очса ҳам, атиргул тиканли новдасининг энг чўққисиди очиладиган бир дона муаттар гулдайн бўла олмайди.

Ўзгалар қилган риёзат эвазига обрў орттириш пайида ялтоқлик қилиб, ўзгалар меҳнатидан сурбетларча фойдаланиб ўзиники қилиб кўрсатадиган, бировнинг бирор соҳада ўзиб кетишини хоҳламай бахиллик қилиб, ўзини дўст кўрсатиб, аслида душманлик қилиб юривчиларни печакгулга ўхшатаман. Аксинча, ҳаётда ҳамма нарсани Аллоҳ таолога таянган ҳолда, ўз кучига ишониб, бировлардан мадад тамаъ қилмай, сабр билан ҳаракат қилиб, олий мақсадларга интилувчи, керак бўлса, ҳақиқатни айтишда ҳеч кимдан тап тортмайдиган, холис ва олижаноб кишиларни атиргулга ўхшатгим келади.

МАЛОҲАТ

мизмай сизга айтишимдан мақсадим: онам мени деб бир умр ёлғиз ўтдилар. Оқ ювиб-оқ тарадилар, емай едирдилар. Ўзлари фаррош бўлсалар ҳам, бировнинг қўлига термултирмадилар. Онам ҳозир мўътабар бир ёшдалар. Бу йил Аллоҳ насиб қилиб онажонимни ҳаж сафарига олиб кетяпман. Хурсандчиликларини кўрсангиз! Худди ёш болалардек қувониб, туну кун Аллоҳга ибодат қиляптилар. Мен бўлсам... Бир ойдир, на уйқумда ҳаловат, на хушимда роҳат, қалбим чекаётган азобларнинг чеки йўқ. Шунинг учун битта ҳовлимни сотдим... — Муҳаммадамин кўзёшларини артиб, портфелидан бир даста доллар чиқарди. Ундан беш минг санаб, менинг олдимга қўйди. — Мана, ака, тўрт минги машинангиз учун, мингги эса, ҳозир шунақа дейиляпти-ку, сизга етказган маънавий зарарим учун. Мен ҳаётимда ўн битта машина ўғирлаганман, сизники тўққизинчиси. Қутулмаганим яна икитаси қолди, биттаси Хоразмда, биттаси Сурхондарёда. Уларнинг ҳам эгасини топишим керак ҳали. Менга сизнинг розилигингиз керак, холос, ака”, дейди. Кўзимдан ёш чиқиб кетди, тақсир. Лекин нима ҳам дердим. “Розиман, ука, розиман!” дедим томоғим тикилиб.

Имом ҳам Авазбекнинг ҳикояси таъсирида бир оз муддат жим ўтирди. Сўнгра бошини кўтарди:

— Яхши-ку, Авазбек, ҳаммаси яхшилик билан тугабди-ку. Сиз нимага хур-

санд бўлиш ўрнига, бунақа хомушсиз? — деди.

— Гап шунда-да. Ўша одам келиб кетганидан бери кечалари ухлай олмаяпман. Ахир, мен ҳам ҳажга отланганман. Айбсиз — Парвардигор, мен ҳам жоҳил пайтимда не-не одамларнинг ҳаққига хиёнат қилгандирман, қилганман! Лекин, афсус, менда уларнинг бирон-бир хужжатлари йўқ... — Авазбек, мўлтираб Имомга қаради. — Тақсир, менга бирон йўл-йўриқ кўрсатинг. Нима қилай?

Имом анчагача ўйланиб қолди. Ниҳоят, гап бошлади:

— Одамларимиздаги ўзгаришларни кўриб, Аллоҳга мингдан-минг шукроналар айтгим келади. Инсоф бераман деса, Аллоҳга ҳеч гап эмас экан-да. Ҳаммамиз ҳам хом сут эмган бандалармиз. Аммо бир нарсани унутманг, Авазбек, ҳалигиндай ўғрини ҳам тўғрилай олган Парвардигор эски гуноҳларни кечишга ҳам қодирдир. Муҳими — вақтида тавба қилиб қолиш. Мана шу надоматингизнинг ўзи катта гап. Қолаверса, эрта-индин ҳаж... иншааллоҳ, онадан туғилгандай пок бўлиб қайтасиз у ёқлардан. Аммо кўнгили хотиржамлиги учун муҳтожларга хайр-эҳсонни кўпайтирсангиз, янаям яхши бўлади.

Авазбек энгил тортгандай, бир неча кундан бери давом этиб келаётган изтиробни юрагидан аригандай бўлди. Кўнгли таскин топиб масжиддан чиқди. У энди нима қилишини билади.

Ўзбек хонликлари солиқ сиёсатида шарият талабларига тўла риоя этилган деб бўлмайди. Закоат, ушр, фитр садақаси каби тўловлар, баъзи мутахассислар таъкидлаганидек, солиқ бўлмай, балки банданинг молий ибодатлари саналади.

Конлардан, хазинадан, ҳарбий ўлжалардан давлат хазинасига хумс (бешдан бири) берилган.

Хирож эса ўрта асрлардан буён ер солиғи сифатида олиб келинган. Бу солиқни ундиришда ягона қатъий тартиб бўлмаган. Хирож солиғининг миқдорини давлат бошлиғи белгилаб берган. У тайёр маҳсулот ёки унинг қийматиغا тенг пул шаклида ундирилган.

Жизя солиғи мусулмон бўлмаган фуқаролар,

ХОНЛИКЛАР ДАВРИДА СОЛИҚ ТИЗИМИ

яъни, зиммийлардан ундирилган. Жизя солиғини вояга етган эркак зиммийлар тўлашган.

Бухоро хонлигида шайбонийлардан кейин давлат тепасига келган аштархонийлар даврида ҳам мамлакатни, давлат хазинасини бойитиш учун солиқларнинг тури ва миқдори оширилган. Жумладан, хирож, ихрожат, бож каби солиқлар қаторида ҳар хил кичик ва катта солиқлар ҳам бўлган. Айниқса, Субҳониқулихон тахтга келганида солиқларнинг тури кўпайди. Унинг даврида етти йиллик солиқларни олдиндан, бир йилда йиғиш бўйича махсус фармон эълон қилинди. Хоннинг бундай қарори аҳолини қийин аҳволга солиб қўйди, янада қашшоқлашувига сабаб бўлди. Чунки мамлакатда асосий солиқ тўловчилар деҳқонлар, хунармандлар, савдогару чорвадорлар бўлишган. Аҳоли солиқ тўлашдан ташқари мамлакатда уюштирилган турли тадбирларга, мажбурий ишларга жалб қилинган, қўшимча жарималар ҳам солинган.

Бухоро хонлигида ҳам, бошқа жойларда бўлгани каби, хон марҳамат кўрсатганлар ва етакчи дин пешволари ҳамда хон имтиёз берган шахслар барча солиқлардан озод қилинган.

¹Холиқулов А. "Чироқчи беклигининг Бухоро амирлиги сиёсий-иқтисодий ҳаётида тутган ўрни" (XIX-XX аср бошлари). Тарих, мустақиллик, миллий ғоя. (Республика илмий-назарий анжумани материаллари), Т., 2001, 198-бет.

Хива хонлигида эса бож, жизя каби солиқлар қаторида салғут, ағут, милтиқ пули, тарози пули, дарвозабон пули, мушрифона каби йиғирмадан ортиқ солиқ ва йиғимлар ҳам тўланган. Бундан ташқари аҳоли турли мажбуриятларни бажариши лозим бўлган. Масалан, мулкдорлар маъмурияти-ни боқиб, ҳарбийларнинг вақтинча тўхташида уларнинг озиқ-овқати ва бошқа ҳаражатлари учун йиғиладиган йиғимлар, сув таъминоти билан боғлиқ мажбуриятлар шулар жумласидандир.

XIX аср бошларида давлатни бошқарган Элтузар солиқ бўйича ислохотлар ўтказди. Мамлакатда аҳолидан ер солиғи ундирилди. Бу солиқ хусусий ер эгаларидан ер майдонига қараб олинган. Ери бўлмаган деҳқонлар ҳовлиси ҳисобидан тўлашган. Хонликда солиқ бўйича имтиёзга эга

бўлганлар табақасига катта амалдорлар, хонга яқин кишилар, дин арбоблари, сарой хизматчилари, навкарлар киришган.

Кўқон хонлигида ҳам давлат хазинаси учун, мамлакатнинг эҳтиёжи учун солиқ ундириш тизими шакллантирилган эди. Бухоро ва Хива хонликларига нисбатан Кўқон хонлигида солиқларнинг тури кўпроқ бўлган. Моллар ва ҳайвонлардан олинадиган, тўйлардан олинадиган солиқ, меросларни бўлишда тушадиган солиқ, дўконлар, карвонсаройлар, омборхоналардан олинадиган солиқ, дарё кечувларидан ўтиш солиғи, туз солиғи, хонга қарашли бўлган ижарага берилган ерлардан олинадиган солиқлар ва ҳоказо... Хонликда солиқларнинг миқдори хоннинг ихтиёри билан тез ўзгариб турган. Айниқса, ҳарбий ҳаракатлар пайтида солиқларнинг тури ва миқдори янада кўпайган.

Ўзбек хонликларида солиқ йиғишда бекликларнинг хизмати катта бўлган. Жумладан, Бухоро амирлигига қарашли бўлган Чироқчи беклигида аворизот (фавкуллода ҳолатларда йиғиладиган ҳарбий солиқ), қорачерик (Бухоро амирлиги қўшинларини боқиб учун бериладиган солиқ), яксара (қўш пули; қўш ҳўкизи борлардан йиғилган), чўп пули, харбуз пули (лалмикор ерларга экиладиган тарвузлардан олинган), муҳрона (қози, муфти, раис ва бошқа ҳукмдорларнинг муҳри учун солиқ), хизматона (қозиларга, бекларга берилган тўлов) васиқа пули ва бошқа солиқ турлари ҳам бўлган¹.

XVI-XIX асрлар оралигида хонлик ва амирликларнинг солиқ сиёсатида ҳукумат белгилаган тар-

ҚИЗ БОЛАНИНГ ТУШГАН ЖОЙИ

тибларга риоя қилишда шариат қоидаларидан узоқлашиш кўзга ташланади. Солиқларнинг белгиланиши, ундирилиши, сарфланиши жиҳатидан ҳам шариат талабларидан чекинилган. Жумладан, йўл, кўприк, мадади лашкар, қўналға, бож ва бошқа солиқлар ҳамда йиғимлар шариатда кўрсатилмаган солиқлардан ҳисобланади.

Хонликлардаги низолар-келишмовчиликлар ҳам аҳолининг моддий жиҳатдан янада қийналишига олиб келар эди. Бунинг устига, янги солиқ турлари кўпаяверган. Масалан, ҳатто боғлар, бедзорлар, сув тизимига қаровчи мироблар учун (миробона), полиз экинлари учун ҳам алоҳида (танобона) солиқлар белгиланган.

Ўзбек хонликларида йиғилган солиқлар шариатнинг асосий манбаи Қуръони каримда кўрсатилганларга эмас, хон томонидан белгиланган жойларга унинг фармони билан юборилган. Хонликларда солиқ ундириш, унинг турлари ва миқдорини белгилаш, уларни тақсимлашда шариат талабларига риоя қилиш ўрнига, ҳар бир хонликда турлича тартиблар жорий қилинган. Чунки қўшин таъминоти, сарой харажатлари, амалдорларга бериладиган маошлар ва бошқа харажатлар асосан мамлакат ҳудудларидан йиғиладиган солиқлар ҳисобидан бўлган.

Нормурод АБАЗОВ,
Тошкент Давлат юридик
институтининг докторанти

Ҳар қадамда имтиҳон

Бир одам машинага ўтирди. Бир оз йўл юриб, иккита “мингалик” узатди-ю, тушиб қолди. Юрилган масофанинг баҳоси ошиб борса 400-500 сўм эди. Мен тўхтаб, ҳеч бўлмаса, мингаликнинг бирини унга қайтариб бермоқчи бўлдим, аммо нафсим “ўзи рози бўлиб берди-ку”, деб йўлдан қайтарди. Имоним “бировнинг молини ноҳақ ўзлаштиряпсан”, дея койиди. Машинани тўхтатдим. Бироқ анча йўл юриб қўйган эдим, киши эса қоронгулик қаърида кўздан ғойиб бўлибди. Дилимни ғашлаган бу воқеа имоним учун навбатдаги имтиҳон экани бир оздан кейин тушундим. Қанчадир вақт шахарни айлангач, кира қилган пулларимни санаш учун чўнтагимдан олдим. Не кўз билан қаранг-ки, ҳалиги одам берган пул мингалик эмас, икки юзталиқ экан (йирик пулларни алоҳида чўнтакка соламан). Фира-ширада минг сўмлиқ бўлиб кўринган экан.

Шу пайт Расулulloҳнинг (солаллоҳу алайҳи ва саллам) муборак ҳадисларини эсладим: “Қиёмат куни ҳисоб-китоб қилинишингиздан олдин ўзингизни ўзингиз ҳисоб-китоб қилиб турунг”. Афсус, мен шу оддий синовдан ҳам ўтолмагандай эдим...

Аллоҳим, қиёмат куни савол-сўроқларимизни осон қилгин. Бу дунёда эса нафсимизнинг кули бўлиб қолишдан ўзинг асра.

Ҳошимжон РУСТАМОВ,

Ўрта Чирчиқ туманидаги, “Бобохон ота” жомеъ масжиди имом-хатиби

“Шпион”ми ё келин?

— Вой, овсинжонлар, нималар ҳақида гаплашяпсизлар?

— Шпионлар ҳақида”

“Келинлар кўзғолони” филмидаги бу эпизодни сиз ҳам кўргандирсиз. Афсуски, келин бўлиб тушгач, куёвникидаги ҳамма гап-сўзни оқизмай-томизмай, ҳатто кўшиб-чатиб, ота-онаси ва қариндош-уругига етказувчи келинлар ҳам учрайди.

Баъзи ота-оналар гап ташиб келган қизининг сўзига ишониб, тара-

фини олиб, куёв ва унинг яқинларини ёмонлашга ўтишарди. Қуда бўлишдан мақсад душманчилик эмас-ку, ахир.

Илгарилари қизларни узатишарди: “Қизим, борган жойингга тибиб-тинчи, меҳнатдан қочма, қайнона-қайнотанг хизматини қил, дуоларини ол, шунда бахтли бўласан”, деб ўргатишар эди. Ҳозир ота-оналар қизларини шунчалик “яхши кўришарди”ки, ҳар ҳафтада келиб туришига ҳам қониқмай, телефонда суриштириб, “йўл-йўриқлар” бериб туришарди. Иложи бўлса, бир аппарат бўлсаю қизларининг кун бўйи нима қилганини кўриб туришса. Ҳозирги баъзи оналарнинг насиҳатлари:

“Сен эрингга қарасанг бўлди, қайнона-қайнотангга, ана, овсининг қарасин... Болалар тўзитса, йиғиштирма... ҳамма ишни биламан деяверма, ўзингга қолади...” ва ҳоказо.

Яна орада телефон қилиб:

“Ҳа, бугун яна кўча супурдингми, белинг оғрияптими?”

“Касалман де, дамингни ол”.

“Уйга олиб келиб қарайми?” каби «меҳрибончиликлар».

Ўзингиз ўйлаб кўринг, қизларни бундай қинғир ёндошув билан тарбияласа, куёвникига, бир умрлик ёриникига эмас, худди душман ичига кетаётгандек жўнатсак, қиз бечорада ҳали танимаган, яшаб кўрмаган одамларига бошидан оқ салбий муносабат уйғонса, қандай қилиб чиройли, гўзал турмуш қуриши мумкин. Тўғри, куёв томоннинг ҳам ўзига яраша айблари бўлади. Лекин қиз томон оғирроқ, ҳаёлироқ туриши керак деган гап ҳам бор. Келин бўлгач, қиз бола ҳам тушган жойига мослашиши керак эмасми ёки бошқалар унга мослашсинми?!

Демак, қизларимиз меҳрибон она, вафоли ёр, тушган жойидаги яхши муҳитга мослаша оладиган, эрини ҳам, қайнона-қайнотасини ҳам, бошқа қариндошларни ҳам ҳурмат қиладиган келинлар бўлишлари учун замин тайёрлашимиз керак экан.

Малоҳат АНВАР қизи,
Қўқон

НАВОИЙ БИЛАН ЧҶҲОН

Ўзбек халқ эртаги *

Навоийнинг ёшлигида отаси вафот этган экан. Отаси ўлганидан сўнг у Самарқандга бориб, мадрасада ўқибди. Кўп қийинчиликлар билан ўқшни тамомлаб, яна ўз шаҳрига қайтибди. От-уловсиз пиёда юриб, бир неча кун деганда, бир тоққа келибди. Бу жойда бир мўсафид чўпон билан учрашибди.

Навоий чўпонни дарров танибди. Чўпон ўзини кўтариб катта қилган, отасининг қўйбоқари экан. Чол ҳам Навоийни таниб: “Тушимми, ўнгимми?” деб кўришибди. Дарров белбоғидан иккита нон чиқариб, Навоийни сут билан меҳмон қилибди.

Навоий чўпондан:

— Бу қўйлар кимники? — деб сўрабди. Чол:

— Болам, бу қўйларнинг ҳаммаси сизники, сиз у ёқда-лигингизда отангиздан қолган моллар ҳар кимнинг қўлида қолиб эди. Отангиз ҳаёт вақтида икки юзта қўйни сизга атаб менга топширган эди. Бу қўйлар болалаб, ҳозир етти юзтадан ошди. “Отангизнинг васиятини ўз ўрнига қўйганим учун хурсандман, бу қўйларни энди сизга топшираман, — дебди.

Навоий бир кеча чўпоннинг уйида меҳмон бўлибди. Эртаси қўйлардан икки юзини ажратиб чолга берибди: — Ота, сиз ҳам бола-чақали одам, мана бу қўйларни хизмат ҳаққингиз учун олинг!

Чўпон Навоийдан жуда хурсанд бўлибди. Шундан сўнг Навоий қолган беш юз

қўйни ҳайдаб бозорга олиб кетибди. Бу қўйлар жуда семиз бўлгани учун атрофини харидорлар ўраб олишибди. Одамлар Навоийдан:

— Қўйингиз неча пул? — деб сўраганларида, Навоий:

— Мен қўйимни насияга сотаман. Шу шарт биланки, пулини подшоҳ ўлган куни берасизлар. Шу шартимга кўнган кишилар биттадан етаклаб олиб кетаверсин! — дебди.

Бозордаги одамлар дарров талашиб, қўйларни биттадан етаклаб олиб кетишибди. Шу куниёқ амалдорлар подшоҳга бу хабарни етказишибди.

— Эй подшоҳи олам, нима дейсиз, бугун бозорга бир қаландарсифат йигит келиб, беш юз бош қўйни халққа насияга тарқатиб юборди. Пулини подшоҳ ўлган куни берасизлар, деб сизга ўлим тилади, — дейишибди. Шунда подшоҳ газабланиб:

— Боринглар, ўша қаландарни менинг хузуримга келтиринглар, — деб буюрибди.

Амалдорлар дарров бозорга бориб Навоийнинг қўлини орқасига боғлаб, подшоҳнинг қошига олиб келишибди. Подшоҳ қараса, ёшлигида мактабда бирга ўқиган дўсти Навоий экан. Подшоҳ Навоийга:

— Нима учун шунча қўйни халққа бериб юбордингиз, менинг ўлимимни шунчалар

хоҳлайсизми? — дебди. Шунда Навоий:

— Эй подшоҳим, мен чакки иш қилганим йўқ. Сизнинг подшоҳ бўлганингизни эшитиб, қўйларни талатиб юбордим. Шундай ҳам бериб юборишим мумкин эди. Шунинг учун қўйнинг пулини подшоҳ ўлган куни берасизлар деб айтдим. Энди қўйларни олиб кетган одамлар: “Ишқилиб, подшоҳимиз ўлмасин. Подшоҳ ўлса, Навоий пулини қистайди”, деб сизни дуо қилиб юришади, — дебди.

Навоийнинг бу донолигига подшоҳнинг завқи келиб, уни ўзига вазир этиб тайинлабди.

Эркин БОБО

нашрга тайёрлади

Тузатиш

Журналимизнинг шу йилги 1-сони 22-бет, сурат ёнидаги матнда келган «Давлатимиз томонидан имтиёзли юборилган...» деган маълумот асоссиз бўлгани учун эътиборга олинмасин.

Таҳририят